

RECEPCIJA SAVREMENIH DELA U ČASOPISU ZVUK – SARAJEVSKI PERIOD (1967–1986)¹

Ivana Nožica

Abstrakt: *Zvuk* je bio jedan od najznačajnijih časopisa na području Jugoslavije u 20. veku. Tokom trećeg, najdužeg perioda izlaženja, sedište časopisa bilo je u Sarajevu. *Zvuk* tada doživljava najviše transformacija – u dizajnu, formatu, sadržaju i kvalitetu tekstova. Radovi posvećeni savremenoj muzici i novim delima u *Zvuku* su imali veoma značajno mesto.

Ključne reči: časopis *Zvuk*; Sarajevo; periodika; savremena muzika.

Periodična izdanja predstavljaju značajno i veoma plodno polje istraživanja u svim humanističkim naukama, pa i u muzikologiji. Kao činioци i nosioci umetnosti i kulture, pritom i sa veoma velikom ulogom u formirajući jezika i stila pisanja, periodična izdanja su bogata i podacima o životu jednog vremena. Kada je reč o muzičkim časopisima, njihovo detaljnije istraživanje započelo je u drugoj polovini 20. veka. Ovom temom, u jugoslovenskoj muzikologiji, prvenstveno se bavila Stana Đurić-Klajn (1905–1986), rodonačelnik srpske muzičke istoriografije (Đurić-Klajn, 1966, 1981), a zatim Roksanda Pejović (1929–2018) u nekoliko studija (Pejović, 1994, 1999, 2001, 2005), delimično Danica Petrović (1945) u dve publikacije

1

Ovaj tekst je deo muzikološkog master rada koji je pod naslovom *Recepcija savremenih dela u časopisu Zvuk*, napisan i odbranjen 2018. godine na Katedri za muzikologiju i etnomuzikologiju Akademije umetnosti Univerziteta u Novom Sadu. Mentor rada bila je doc. dr. Valentina Radoman.

(Petrović, 1988, 1989) i drugi autori, koji su, proučavajući ih, dolazili ne samo do saznanja o muzičkom životu, koncertnoj praksi i repertoarskoj politici u Jugoslaviji, već i aktuelnoj društvenoj politici, koja se često ogledala u tekstovima i člancima. Sve promene na društvenom i umetničkom planu bilo je moguće veoma uspešno sagledati i pratiti proučavanjem i analiziranjem jednog muzičkog časopisa kakav je bio *Zvuk*, s obzirom na to da je izlazio gotovo tokom čitavog 20. veka, a u svom novom ruhu, pod nazivom *Novi zvuk*, izlazi i danas.

Časopis *Zvuk* bio je među najznačajnijim periodičnim izdanjima o muzici na području Jugoslavije tokom 20. veka. Izlazio je, sa nekoliko prekida, od 1932. do 1990. godine, a tokom tog dugog perioda, nekoliko puta je dolazilo do promene mesta izdavanja, smene urednika i članova uredništva. Prema mišljenju Roksande Pejović, iznetom u tekstu objavljenom u prvom broju *Novog Zvuka* (Pejović, 1993), razlikuju se četiri perioda izlaženja *Zvuka*: prvi, od 1932. do 1936. godine, sa središtem u Beogradu, i urednicom Stanom Ribnikar² na čelu, drugi, od 1955. do 1966,³ treći, od 1967. do 1986. sa središtem u Sarajevu i Zijom Kučukalićem (1929–2020) na mestu glavnog urednika, i četvrti od 1989. do 1990. godine sa središtem u Zagrebu i glavnom urednicom Erikom Krpan (1942). Samo tri godine nakon gašenja *Zvuka*, 1993. godine u Beogradu je pokrenut časopis *Novi Zvuk*. Nova glavna urednica časopisa, dr. Mirjana Veselinović-Hofman (1948), svesna zlokobne političke situacije i delikatnog trenutka u kojem je časopis, pod pokroviteljstvom Saveza organizacija kompozitora Jugoslavije započeo, odnosno, nastavio sa radom, napisala je, između ostalog, da poziva na saradnju kolege iz zemlje i inostranstva “sa uverenjem da nijedan centar otvoren za rasprave o muzici i za razmenu mišljenja na profesionalnom planu nije suvišan, i da nijedan pokušaj u tome smeru ne može biti uzaludan” (Veselinović-Hofman, 1993). Istorija će pokazati u kojoj meri je taj cilj postignut.

2

Kasnije Đurić-Klajn.

3

Isto sedište i ista glavna urednica.

Imajući u vidu dugi vremenski period izlaženja i veliki značaj časopisa *Zvuk* za društvo i muzičku scenu Jugoslavije tokom čitavog 20. veka, može se reći da mu nije posvećeno dovoljno pažnje u jugoslovenskoj, pa ni u srpskoj muzikologiji. Napisano je svega nekoliko prigodnih tekstova, koji su mahom izlazili u jubilarnim ili značajnim brojevima samog *Zvuka* (Cvetko, 1969; Kučukalić, 1980), kao i nekoliko tekstova preglednog tipa (Pejović, 1993; Marinković, 2007; Veselinović-Hofman, 2010). Detaljnije, problemske studije do sada su rađene isključivo za prvi, međuratni period izlaženja časopisa (Vasić, 2012, 2013a, 2013b), za koji jedino postoji i kompletна bibliografija – Aleksandar Vasić (1965) u svojoj doktorskoj disertaciji, u kojoj se, pored *Zvuka* bavio i drugim periodičnim izdanjima u međuratnom periodu, popisao je oko pet stotina članaka sadržanih u četiri godine međuratnih publikacija *Zvuka*, dok ostali periodi izlaženja do sada nisu detaljnije obrađeni (Vasić, 2012).

Zvuk je od početka bio časopis savremene fizionomije. Kako je u predgovoru prvog broja *Zvuka* iz 1932. godine naglasila i urednica Stana Ribnikar, u časopisu je velika pažnja posvećivana delima tada savremenih, na prvom mestu jugoslovenskih kompozitora. Neke od rubrika specijalizovanih za ovu problematiku bile su Studije i članci (Studije i eseji), Muzika u zemljii, Muzika na strani (Muzika u svetu), Muzička literatura, a nešto kasnije i Savremeni muzički problemi, Nova izdanja, Nova dela jugoslovenskih kompozitora, Prikazi i kritike, Kompozitori o svojim delima, Analize, Kroz štampu i događaje i druge.⁴

Treći, ujedno i najduži, period *Zvuka*, započeo je prelaskom sedišta časopisa iz Beograda u Sarajevo, 1967. godine. Ne posredno pre toga, 1966. godine, Stana Đurić-Klajn podnela je ostavku na mesto glavnog urednika, zbog nezadovoljstva Saveza kompozitora Jugoslavije njenim radom. Naime, članovi Saveza su smatrali da je ovaj časopis, pod njenim rukovodstvom, bio nedovoljno popularan i nesavremen. Tome je verovatno doprinela, kako Roksanda Pejović ističe, sklonost urednika i autora ka pisanju sumarnih, enciklopedijskih tekstova, manjak znanja, kreativnosti i smisla za pripovedanje

4

Pojedine rubrike su vremenom menjale imena.

(Pejović, 1993, 40). Pred kraj beogradskog perioda primetan je i smanjen broj, gotovo izostanak savremenih dela domaćih autora: od broja 56 iz 1963. godine, do broja 66 iz 1966, kada Stana Đurić-Klajn napušta funkciju, objavljene su samo dve analize pojedinačnih dela u rubrici *Muzika u zemlji – kompozicije Ljubav, to je glavna stvar* Dušana Radića (1929–2010; Skovran, 1963, 42–46) i kantate *Ševa* Natka Devčića (1914–1997; Cipra, 1963, 198–208). Poređenja radi, od momenta kada Vlastimir Peričić (1966, od broja 67) preuzima mesto glavnog urednika, u četiri broja *Zvuka* iz 1966. godine, pisano je čak o šesnaest savremenih dela i autora.

Nakon dvanaest godina izdavanja i ukupno sedamdeset brojeva beogradskog *Zvuka* brojne nesuglasice i sukobi doveli su do toga da izdavanje časopisa preuzme Udruženje kompozitora Bosne i Hercegovine, a sedište iz Beograda pređe u Sarajevo. Na mesto glavnog urednika imenovan je Zija Kučukalić. Članovi uredništva, pored Kučukalića, bili su Dragoslav Ortakov (1928–2007), etnomuzikolog Radmila Petrović (1923–2003), muzikolog Andrej Rijavec (1937) i muzički estetičar Ivan Sušićić (1928), a nešto kasnije su se pridružili i kompozitor Akil Koci (1936), muzikolog Dušan Mihalek (1949) i istoričar Miloš Milošević (1920–2012). Time su, po prvi put od osnivanja časopisa, sve jugoslovenske republike i autonomne pokrajine imale svoje predstavnike u uredništvu (Pejović, 1993). Ono se tokom godina menjalo, a među članovima bili su i Ana Kotevska (1947), Eva Sedak (1938–2017), Rudi Rafet (1949), Danilo Pokorn (1924–2003), Hranislav Đurić (1926–1997) i Mirjana Veselinović (1948). Izdato je ukupno sto deset brojeva sarajevskog *Zvuka*.⁵

Časopis se tokom ovog perioda veoma transformisao i modernizovao u dizajnu i formatu. Pored promena u broju godišnjih izdanja i načinu numeracije brojeva, primećuje se i značajan napredak u kvalitetu tekstova, na prvom mestu zbog izmena

5

Časopis je do 1972. godine izlazio jedanput mesečno i brojevi su numerisani u kontinuitetu sa beogradskim, sve do broja 125. Nakon toga, časopis, iz finansijskih razloga, počinje da izlazi četiri puta godišnje, i numerisan je 1–4 po jednom godišnjem ciklusu. Izdato je pedeset četiri broja po prvom i pedeset šest brojeva po drugom sistemu numeracije.

u njihovoj koncepciji i sadržaju. Najviše rubrika i podrubrika dodato je časopisu upravo tokom sarajevskog perioda izlaženja. Dok su neke stalne rubrike zadržane iz prethodnih godina – Studije i članci (kasnije Studije i eseji), Muzika u zemlji, Muzika u svetu (kasnije prerasta u Muziku u zemlji i svetu) i Hronika, dodato je preko dvadeset novih, nestalnih rubrika. Njihov broj i sadržaj svedoči o svestranosti, odnosno širenju oblasti interesovanja na druga, ne isključivo muzička područja, kao što su ostale umetnosti, režija, filozofija, estetika, sociologija i pedagogija, ali i džez i popularna muzika (Tabela 1).

| Studije i članci (Studije i eseji) ¹ | Kroz štampu i događaje | Savremena muzika jugoslovenska |
|---|--|--------------------------------|
| Muzika u zemlji | Okrugli sto | Zanimljivosti |
| Muzika u svetu (Muzika u zemlji i svetu) | Društvene vesti | Humoreska |
| Tragom muzičke prošlosti | Zabavna muzika | Džez |
| Hronika | Refleksija | Ples |
| Bibliografija muzičkih članaka | Muzička kritika | Sociologija muzike |
| Bibliografija jugoslovenskih izdanja | Nova dela (jugoslovenskih kompozitora) | Muzički teatar |
| Pregled muzičkih časopisa | Zaštita autorskih prava | Muzički instrumenti |
| Muzička omladina | Radio, televizija, film | Likovna umetnost i muzika |
| Sećanje | Kompozitor o svojim delima | Muzička pedagogija |
| Godišnjice | In Memoriam | Izvođačka umetnost |
| Tribina mladih | Muzika u JNA | Režija u operi i baletu |
| Savез kompozitora jugoslavije | Tito i muzika | Muzička terapija |
| Susreti | Mišljenja (Polemike) | Portreti |
| | Prikazi | Elektronika muzika |
| | Reagovanja | |

Tabela 1:

Rubrike u trećem periodu izlaženja *Zvuka* (Kučukalić, 1967–1986)

Kada je reč o savremenoj muzici u sarajevskom *Zvuku*, javlja se, u različitim rubrikama, nekoliko tipova tekstova. To su:

1. studije koje sadrže analizu jednog muzičkog dela;
2. tekstovi u kojima je reč o stvaralaštvu jednog kompozitora;
3. tekstovi koji govore generalno o savremenom stvaralaštvu i streljenjima nove muzike, savremenom stvaralaštvu jedne države ili područja, kao i jednoj aktuelnoj struji, odnosno žanru;
4. prikazi festivala savremene muzike.

Kada je reč o tekstovima posvećenim jednom delu i njegovoj detaljnoj analizi, u prvom, međuratnom periodu *Zvuka* istakao se samo jedan članak – studija Branka Dragutinovića (1903–1971) posvećena *Religiofoniji Josipa Slavenskog* (1896–1955), nakon premijere ovog velikog vokalno-instrumentalnog dela (Dragutinović, 1934, 323–330). Detaljno analiziraju-

či svaki stav pojedinačno, autor je tekst upotpunio i notnim primerima preuzetim iz originalnog rukopisa kompozitora, što ovu studiju čini jednom od prvih tog tipa objavljenih u *Zvučku*. Broj ovakvih članaka znatno se povećao u drugom periodu izlaska časopisa, kada su objavljena tridesetčetiri teksta tog tipa. U izbor tadašnje urednice Stane Đurić-Klajn ušla su dela Svetomira Nastasijevića (1902–1980), Mihovila Logara (1902–1998), Milana Ristića (1908–1982), Stanojla Rajićića (1910–2000), Vasilija Mokranjca (1923–1984), Aleksandra Obradovića (1927–2001), Dušana Radića i drugih, dok su, od značajnih evropskih umetnika, analizirani *Canticum Sacrum* Igora Stravinskog (1882–1971), *Harmonija sveta Paula Hindemitha* (1895–1963) i *Ratni revijem* Benjamina Brittena (1913–1976) (Prilog 1).

Tekstovi posvećeni analizi jednog dela bili su najbrojniji u sarajevskom periodu.⁶ Javliali su se u različitim rubrikama – Studije i eseji, Muzika u svetu, Muzika u zemlji (rubrike su vremenom prerasle u jednu rubriku Muzika u zemlji i svetu), Kompozitori o svojim delima, Savremena jugoslovenska muzika, Hronika, Nova dela jugoslovenskih kompozitora, Prikazi i kritike i Mužička izdanja. Sa po nekoliko tekstova posvećenih savremenim delima i njihovoј analizi, istakli su se Zija Kučukalić, Milan Stibilj (1929–2014), Petar Bingulac (1897–1990), Milko Kelemen (1924–2018), Nenad Turkalj (1923–2007), Davorin Kempf (1947), Srđan Hofman (1944) i Mirjana Veselinović, a od inostranih autora Everett Helm (1913–1999), Eugene Glickman (1934), Dietrich Lehmann (1929–2014), Yves Knockaert (1954) i Rudolf Lück (1927).

Najviše prostora u sarajevskom *Zvučku*, kao što je to bio slučaj i sa prethodnim periodima izlaženja časopisa, posvećeno je operskom žanru. Tako su, od četrdeset pet analiziranih savremenih dela u sarajevskom periodu, čak dvadeset tri bila vokalno-instrumentalna, među kojima su najbrojnije ope-re. Po brojnosti slede instrumentalna dela bilo da su pisana za orkestar ili neki specifičan ansambl, a zatim i nekoliko

6

Svi tekstovi posvećeni savremenoj muzici koji su izšli u sarajevskom periodu objavljujući *Zvuk* navedeni su u Prilogu 2.

klavirskih i *a cappella* horskih kompozicija. Pored tradicionalnih operskih dela, poput *Samoroga* (Mrak, 1984, 35-38) i *Kortezovog povratka* Pavela Šivica (1908-1995; Ukmar, 1975, 63-65), *Razdelbe* Trajka Prokopieva (1909-1979; Ortakov, 1973, 26-28), a od inostranih autora, *The Knot Garden* Michaela Tippeta (1905-1998; Hudovsky, 1971, 66-70), za ovu priliku značajniji i interesantniji su tekstovi posvećeni delima koja izlaze van okvira ovog vokalno-instrumentalnog scenskog žanra i u kojima je akcenat stavljen na pitanje "krize opera". Među njima ističe se *Prometej* Carla Orffa (1895-1982) – individualna muzička interpretacija Eshilove tragedije, kako ističe autor teksta Everett Helm (1968, 316-318). Na domaćoj muzičkoj sceni najviše doprinosa problematizaciji operskog žanra imali su Stanojlo Rajićić (1910-2000) sa svoje četiri opere, od kojih je u ovom periodu *Zvuka razmatrana* televizijska opera *Bele noći* (Radović, 1986, 17-19), i Milko Kelemen, sa nekoliko vokalno-instrumentalnih scenskih dela – *Apocalyptic*, *Novi stanar* i *Opsadno stanje* (Kelemen, 1971, 437-438; Kelemen, 1979, 35-38; Turkalj, 1980, 51-55). Autor ni jedno od ovih dela nije nazvao operom, jer umesto "uživanja u lepim arijama", koje je smatrao odlikom "opera prošlih vremena", ova dela, a naročito *Novi stanar*, donose i razmatraju, kako kompozitor ističe, "problem otuđenja". Za realizaciju ovih dela bilo je potrebno da budu ispunjeni i specifični uslovi. Tako je, na primer, u Orffovoj kompoziciji, orkestar upotpunjeno sa oko sedamdeset različitih udaračkih instrumenata, među kojima ima i kompozitorovih vlastitih pronalazaka, a scenska postavka Kelemenove opere *Apocalyptic* podrazumevala je veoma ekstremne komponente i multimedijalne objekte. S obzirom na specifične scenske, ali i izvođačke zahteve, retko su izvođena i u vreme kada su nastala, a tako je ostalo i do današnjeg dana. Muzikolozi ih uglavnom posmatraju kao paradigmu "krize opera".

U časopisu *Zvuk* nije se problematizovala samo opera – postavljalo se pitanje i o mogućnostima daljnog razvijanja koncertantne i simfonijske muzike. Petar Bingulac, analizirajući delo Vitomira Trifunovića (1916-2007) *Koncert za violinu i orkestar*, želeo je da odgovori na pitanje da li se, i kako, može pisati solistički koncert jezikom avangardne muzike koja, "okrenuta sasvim drugim ciljevima i estetskim idealima, izbegava jasne

teme, uređene ritmove i određene forme” (Bingulac, 1978, 40-43). Istovremeno, Frane Parać (1948) piše kako Vuk Kulenović (1946–2017) u kompoziciji *Ikar*, “izvanredno nadahnuto istražuje mogućnosti za proširenje novog zvuka klasičnog orkestra”, uz pomoć niza “mikro i makro elemenata koji udruživanjem stvaraju delove kompozicije” (Parać, 1979, 39-40). Takođe, ističe se i tekst Milana Stibilja veoma zanimljivog naslova – *Orkestар подсећа на кормирачу*, posvećen kompoziciji Vinka Globokara (1934) *Orkester* – zamišljenoj tako da se izvodi bez dirigenta i problematizuje ovu tradicionalnu instituciju vekovima duge, čvrsto uspostavljene hijerarhije, i zahteva od orkestra, odnosno svakog orkestarskog izvođača da manje ili više učestvuje u njegovom oblikovanju (Stibilj, 1975, 71-73).

Kada je reč o tekstovima posvećenim stvaralaštvu jednog kompozitora, kao što je bio slučaj i u ranijim periodima *Zvuka*, najbrojniji su bili oni posvećeni obeležavanju značajnih jubileja u životu muzičara,⁷ kao i oni napisani povodom njihove smrti.⁸ Tekstovi ovog tipa u *Zvuku* su pisani još od samog osnivanja, bili su kratki i šablonski koncipirani. U sarajevskom periodu i dalje su bili malog obima, sadržali su kratku biografiju i pregled stvaralaštva, sa osvrtom na najznačajnije kompozicije, ali bez njihove detaljnije analize – dakle, i dalje su uglavnom bili šematski.

Ipak, za ovaj rad od mnogo većeg značaja su tekstovi drugačijeg tipa – sa kakvima se sada po prvi put susrećemo u *Zvuku*. U pitanju su studije u kojima autori ne prave samo kratak pregled stvaralaštva jednog kompozitora, već ga problematizuju – bilo da je u pitanju pregled jednog žanra, jedan aspekt ili stvaralački period, intervju, odnosno razgovor sa umetnikom ili stvaralaštvo uopšte, ali ne nužno vezano za obeležavanje godišnjice ili jubileja. Među tekstovima koji se bave predstav-

7

Miroslav Špiler, Pavel Šivic, Milan Ristić, Petre Bogdanov – Kočko, Mihailo Vukdragović, Stanojlo Rajićić, Bojan Adamič, Lucijan Marija Škerjanc, Danilo Švara, Mihovil Logar, Matija Bravničar, Vlado Milošević, Krešimir Fribec, Vojin Komadina, Sava Vuksavljev, Predrag Milošević i Ivo Malec.

8

Milan Majer, Zoltán Kodály, Renè Lajbovic, Matija Bravničar, Petar Ozgijan, Branimir Sakač, Stanislav Preprek, Milenko Živković, Marko Tajčević, Vasilije Mokranjac, Kiril Makedonski, Taki Hrisik i Stjepan Stepanov.

ljanjem jednog žanra, istakli su se oni posvećeni simfonijskom stvaralaštvu. Još jedanput, u centru pažnje ovakvih studija, našla se rasprava o savremenosti simfonijskog žanra, odnosno njegovoj aktuelnosti i razvoju u muzici 20. veka. Autorke tekstova – Marija Kovač i Zorana Radić svoje studije u *Zvučku* bazirale su na hronološkom prikazu simfonijskog stvaralaštva dva velika majstora jugoslovenske muzike 20. veka – Vasilija Mokranjca (Kovač, 1984, 98-102) i Aleksandra Obradovića (Radić, 1984, 5-9). Baveći se strukturom i sadržajem svake simfonije, a zatim i svakog njihovog stava, ispratile su razvoj stila ovih autora od najranijih pa do poznih simfonijskih dela.

Često se dešavalo i da jedan kompozitor, u samo nekoliko godina, više puta privuče pažnju uredništva *Zvuka* ili pojedinog autora. Od domaćih kompozitora, u trećem periodu, to je bio slučaj sa Vasilijem Mokranjcem (Kovač, 1981, 77-80; 1984, 98-102) i Ljubicom Marić (1909–2003), čijim stvaralaštvom su se bavile Roksanda Pejović (1975, 21-24) i Melita Blagojević (1953; 1979, 1-16; 1984, 30-33), dok je, od inostranih kompozitora, pažnju autora sarajevskog *Zvuka* najviše privukao Pierre Boulez (1925–2016), o čijem stvaralaštvu su tekstove preglednog tipa napisali Dubravko Detoni (1937; Detoni, 1975, 5-11) i Zdenka Veber (1950; Veber, 1980, 15-22).

Od veoma velikog značaja je i činjenica da se tokom sarajevskog perioda *Zvuka* menja i koncepcija tekstova posvećenih muzičkim festivalima. Sada su najbrojniji tekstovi o festivalima isključivo baziranim na savremenom stvaralaštvu – kao što su festival u Donaueschingenu, festival Internationale Gesellschaft für Neue Musik [Međunarodnog udruženja za savremenu muziku], letnji kursevi za Novu muziku u Darmstadtu, festivali u velikim evropskim muzičkim centrima (Amsterdam, Pariz, Beč i drugi), ali i domaći festivali na kojima je savremena muzika imala sve značajnije mesto – zagrebački Biennale, Festival u Radencima, Bemus, Dani hrvatske glazbe, Slovenski dani muzike i Muzika u Srbiji. Članci posvećeni ovim manifestacijama sada dobijaju izgled pravih prikaza: autori prave izbor najbolje izvedenih, najinteresantnijih i najzapaženijih dela, za razliku od prethodnih perioda *Zvuka*, kada su taksativno navodili sva izvedena dela, od jednog do drugog koncerta.

Kada se govori o kvalitetu objavljenih tekstova, u sarajevskom periodu *Zvuka* nedvosmisleno se ističu veoma opsežne i sadržajne studije Srđana Hofmana. Posvećene analizi kompozicionih postupaka u *Lontanu* Györgyja Ligetija (1923–2006; Hofman, 1980a, 28–41), delu *Mirage* Zorana Erića (1950; Hofman, 1980b, 60–63), *Akatistu* Slobodana Atanackovića (1937; Hofman, 1982, 50–52) i *Vokalinstri* Vladana Radovanovića (1932; Hofman *et al.*, 1983, 31–40), odlikuju se jasnim rečeničnim strukturama, veoma preglednom strukturom teksta, analitičkim pristupom delu, bez prepričavanja partiture i muzičkog toka⁹ i naglih prelaza sa jedne teme na drugu, kao i jezikom obogaćenim naučnim, stručnim terminima, naročito kada je u pitanju savremena muzička produkcija, koju je veoma dobro poznavao. Svojim kvalitetom, ali i interesantnom koncepcijom, istakla su se i dva teksta posvećena još jednom delu Vladana Radovanovića, *Audiospacijalu* (Kotevska i Lebić 1979, 47–54). Ujedno i najviše hvaljeno delo u sarajevskom periodu *Zvuka*, Kotevska je analizirala kroz kritike objavljene u štampi povodom premijere, a zatim sagledala kroz različite odnose koje tokom kompozicije obrazuju ljudski glasovi i elektronski zvuci. Od izuzetnog značaja je i činjenica da je toliko veliku pažnju pobudila upravo kompozicija koja, kako Lebić ističe, “ni u jednom trenutku ne traži ni kompromis sa prošlošću ni nasilni prodor u nepoznato” (Kotevska i Lebić, 1979, 54).

Može se reći da tokom sarajevskog perioda *Zvuka* nije bilo značajnog jugoslovenskog muzičara – muzikologa i kompozitora, koji u časopisu nije objavio makar jedan tekst, a takva praksa zadržala se i tokom narednog, najkraćeg, zagrebačkog *Zvuka*, uz stalno uključivanje mladih muzikologa u redakciju. Sarajevski, najduži i najbogatiji period izlaženja *Zvuka* ujedno je doneo i mnogo bitnih promena, kako u organizaciji časopisa, tako i u kvalitetu tekstova, na prvom mestu zbog izmena u njihovoj koncepciji i sadržaju. Napredak je primetan kod svake kategorije tekstova – studije posvećene analizi jedne kompozicije postale su učestale tek od 1955. godine, a tokom sarajevskih brojeva *Zvuka* značajno su napredovale od prvo-bitnog prepričavanja muzičkog toka dela; tekstovi u kojima su

9

Ovaj problem javlja se kod većine autora u *Zvuku* tokom ranijih, ali i u ovom periodu.

autori govorili o muzičkim festivalima najpre su bili veoma iscrpni, preglednog karaktera, sa obiljem nabranja izvedenih dela, da bi vremenom prerasli u kritičke prikaze manifestacija, sa izdvojenim samo najznačajnijim i najinteresantnijim događajima; šematski koncipirani članci posvećeni obeležavanju godišnjice života ili stvaralačkog rada nekog autora zadržani su do poslednjeg perioda objavljivanja časopisa, ali se pored njih pojavljuje i drugi tip tekstova o savremenim kompozitorima koji problematizuje jedan aspekt stvaralaštva ili jedan stvaralački period. Bitno je napomenuti da je porast kvaliteta članaka bio srazmeran usavršavanju muzikologije kao naučne discipline u Jugoslaviji. Institucionalizacija muzikologije u formalnom smislu, do koje je u Jugoslaviji došlo tek sedamdesetih godina,¹⁰ doprinela je tome da pristup predmetu istraživanja postane drugačiji, na višem i znatno profesionalnijem nivou.

Ipak, potrebno je naglasiti da promene nisu usledile odmah pri prelasku sedišta časopisa iz Beograda u Sarajevo. S tim u vezi, neophodno je prokomentarisati pomenutu i u tekstu ispraćenu periodizaciju Roksande Pejović (Pejović, 1993). Opravdana kada se posmatra jasna podela prema mestu izdavanja časopisa, ova periodizacija možda nije sasvim odgovarajuća kada je u pitanju struktura samog lista i njegova unutrašnja organizacija. Naime, 1967. godine, kada sedište *Zvuka* naglo prelazi u Sarajevo, ne dolazi ni do kakvih značajnijih promena u samoj koncepciji časopisa. Do preokreta dolazi tek nekoliko godina kasnije, 1973. godine, kada časopis počinje da izlazi četiri puta godišnje, kada se uvodi veliki broj novih rubrika, kada se priključuju novi saradnici i kada uredništvo širi okvire interesovanja na pojedine interdisciplinarne teme i druge umetnosti.

I pored toga što su standardi tokom sarajevskog perioda *Zvuka* bili na višem nivou i što je uredništvo vodilo više računa o kvalitetu i sadržaju tekstova, tokom ovog, ali i narednog perioda izlaženja časopisa, *Zvuk* nije bio elitistička, uskostručna

10

Situacija u Beogradu znatno se promenila nakon prerastanja Akademije u Fakultet, odnosno osnivanja Univerziteta umetnosti 1973. godine – tada Katedra za istoriju muzike i muzički folklor postaje Katedra za muzikologiju i etnomuzikologiju, a slično je bilo i u Zagrebu, gde je Historijsko-teorijski odjel 1970. godine preimenovan u Odjel za muzikologiju i glazbenu publicistiku.

institucija, namenjena samo muzički obrazovanim ljudima. Ali, on nije bio namenjen ni najširoj publici, niti je više imao za cilj približavanje muzičke umetnosti širim krugovima. Bio je to časopis profesionalaca, stručnog pristupa autora, ali ne prezasićen naučnom terminologijom, a to je urednicima omogućavalo, uz širok dijapazon različitih, atraktivnih tema, da se obraćaju kako stručnjacima iz oblasti muzike tako i ljubiteljima muzike različitih profesija.

Prilog 1.

Tekstovi posvećeni analizi muzičkih dela objavljeni u drugom periodu *Zvuka* (Đurić-Klajn, 1955–1966)

- 1955, 1, 21–27, Gostuški, Dragutin, *Ivo Lhotka-Kalinski – Analjâbeta*
- 1955, 2–3, 107–109, Čolić, Dragutin, *Povodom premijere Brkanovićeve opere „Zlato Zadra“*
- 1955, 2–3, 117–119, Blacher-Egk: *Apstraktna opera no. 1*
- 1956, 6, 238–239, Požgaj, Joža, „*Rona*“ *Borisa Papandopula*
- 1957, 9–10, 417–418, Babić, Konstantin, „*Canticum Sacrum*“ *Igora Stravinskog*
- 1957, 13–14, 139–143, Kučukalić, Zija, „*Simonida*“ *Stanojla Rajićića*
- 1957, 13–14, 158–159, Milić, Miroslav, *Praizvedba opere „Harmonija sveta“ Paula Hindemitha*
- 1958, 15–16, 215–226, Šivic, Pavel, „*Crne maske*“ *Marija Kogoja*
- 1958, 15–16, 227–233, Radenković, Milutin, „*Gorski vijenac*“ *scenski oratorijum Nikole Hercigonje*
- 1958, 21–23, 33–41, Kovačević, Krešimir, „*Labinska vještica*“ *Natka Devčića*
- 1959, 28–29, 380–383, Kostić, Dušan, „*Začarana vodenica*“ *Opera Svetomira Nastasijevića*
- 1960, 33–34, 139–146, Kučukalić, Zija, „*Čele Kula*“ *Dušana Radića*
- 1960, 35–36, 265–267, Rajčev, Ruslan, *Nova bugarska opera „Lud Gidija“*
- 1960, 37–38, 357–364, Skovran, Dušan, „*Simfoniski epitaf*“ *Aleksandra Obradovića*
- 1961, 43–44, 157–161, Petrić, Ivo, *Pavle Merku: Concertino za mali orkestar*
- 1961, 45–46, 258–260, Logar, Mihovil, *Ivo Tijardović: „Marko Polo“*
- 1961, 49–50, 471–479, Kučukalić, Zija, *Mihovil Logar: Četrdeset prva – muzička drama u tri čina*
- 1961, 51, 69–71, Kučukalić, Zija, *Miroslav Špiler: Introdukcija i largo*
- 1961, 51, 72–81, Skovran, Dušan, *Simfonija in G Stanojla Rajićića*
- 1962, 52, 161–164, Kučukalić, Zija, *Slavko Zlatić: Pjesma i ples*
- 1962, 53, 287–302, Petrić, Ivo, *Slavko Osterc: Mouvement Symphonique*
- 1962, 54, 418–424, Skovran, Dušan, *Treća simfonija Milana Ristića*
- 1962, 54, 425–427, Merkù, Pavle, *Praizvedba nove opere Giulija Viozzija*
- 1962, 55, 531–535, Kuret, Primož, *Premijera Ostercovog baleta Iluzije*
- 1962, 55, 536–539, Čolić, Dragutin, *Poklade Novi balet Silvija Bombardellija*
- 1963, 57, 198–208: Cipra, Milo, *Natko Devčić: Ševa Kantata na riječi Skendera Kulenovića*
- 1963, 60, 663–678, Jakšić, Đura, *Ratni rekvijem Benjaminia Britena*
- 1963, 61, 42–46, Skovran, Dušan, *Ljubav, to je glavna stvar, Muzička komedija-balet Dušana Radića*
- 1966, 67, 227–234: Dušan Skovran, *Enriko Josif: Simfonija u jednom stavu*
- 1966, 67, 235–240, Šotra, Jasna, Aleksandar Obradović: „*Epitaf H*“
- 1966, 68, 352–358, Peričić, Vlastimir, „*Magnovenja*“ *Novi vokalni ciklus Stanojla Rajićića*
- 1966, 68, 359–362, Spirić, Slobodan, Avdo Smailović: *Koncertino za klarinet, klavir, timpane i gudački orkestar Povodom prvog izvođenja*
- 1966, 69, 494–504, Koren, Marija, *Simfonija u stvaračkom opusu Milana Ristića Povodom IV simfonije*
- 1966, 69, 505–512, Peričić, Vlastimir, *Druga simfonija Vasilija Mokranjca*

Prilog 2.¹¹

Spisak tekstova o savremenoj muzici u sarajevskom *Zvuku*
(Kučukalić, 1967–1986)

Tekstovi o savremenoj muzici generalno:

- 1969, 94, 129-138, Weiland, Frits, *Elektronska muzika u Hollandiji*
1970, 109/110, 428-436, Ekiert, Janeusz, *Čudo poljske muzike 1960–1970.*
1971, 111/112, 1-19, Gligo, Nikša, *Prostornost i pokret u imanenciji glazbe*
1971, 115/116, 285-291, Boulez, Pierre, *Streljenja nove glazbe*
1973, 3, 249-262, Schaeffer, Bohuslav, *Glazbeno-scenske vizije budućnosti*
1974, 3, 35-38, Petrić, Ivo, *Kompozitor – izvođač u savremenoj muzici*
1975, 1, 35-37, Stibilj, Milan, *Pogled na sjevernoameričko muzičko stvaralaštvo*
1975, 2, 41-48, Koci, Akil Mark, *Muzičko stvaralaštvo na Kosovu*
1975, 4, 43-50, Turkalj, Nenad, *Hrvatsko operno stvaralaštvo od oslobođenja do 1975. godine*
1975, 4, 51-55, Krpan, Erika, *Najmlađa generacija hrvatskih skladatelja*
1975, 4, 56-63, Middleton, Robert, *Značenje nove muzike*
1975, 4, 68-76, Wen-Chung, Chou, *Azijski uticaji u muzici Zapada*
1976, 1, 47-52, Dejton, Deril D., *Američka avantgarda*
1977, 1, 86-88, Mihelić, Pavel, *Stvaralaštvo jedne godine Dostigmuća slovenačkih kompozitora*
1977, 4, 42-49, Doliner, Gorana, *Elementi folklora u savremenoj muzici kompozitora Bosne i Hercegovine*
1978, 3, 45-47, Horvar, Milutin, *Elektronska muzika u Švedskoj od 1955–1973. godine*
1979, 2, 46-48, Stefanović, Ivana, *Improvizacija i interpretacija*
1980, 2, 50-55, Kapko-Foretić, Zdenka, *Kohuska škola avantgarde*
1982, 1, 5/19, O'Loughlin, Niall, *Posleratno slovenačko kamerno muzičko stvaralaštvo*
1982, 4, 89-91, Trajković, Vlastimir, *Karakteristike jugoslovenskog muzičkog stvaralaštva za protekle osamnaest godina Tribine muzičkog stvaralaštva Jugoslavije u Opatiji*
1983, 2, 82-86, Kabiljo, Vesna, *Elektronska muzika u Srbiji*
1983, 4, 12-16, Veselinović, Mirjana, *Novine u srpskoj muzici 70-tih godina*
1984, 3, 5-10, Veselinović, Mirjana, *Postavangarda u srpskoj muzici*

Tekstovi posvećeni stvaralaštvu jednog kompozitora:

- 1967, 71, 18-19, Kučukalić, Zija, *60-godišnjica Miroslava Špirlera*
1967, 72, 16, Kovacević, Krešimir, *Milan Majer (1895–1967)*
1967, 75/76, 52-54, Radulović, Manja, *Klavirski integral Karl-Heinza Stockhausen-a*
1967, 79, 13-22, Selen, Petar, *Povratak Krzysztofa Pendereckog*
1967, 79, 37-43, Kiss, Lajos, *In Memoriam Zoltan Kodály (1882–1967)*
1967, 80, 38-42, Nikolovski, Vlastimir, Golabovski, Sotir, *Todor Skalovski Jedan od stvaralača savremene makedonske muzike*
1968, 83, 141-148, Detoni, Dubravko, *Profil stvaraoca: Karlheinz Stockhausen*
1968, 85/86, 279-287, Ajlec, Rafael, *Muzičko stvaralaštvo Pavela Štrica (Povodom umetnikove 60-godišnjice)*
1968, 90, 619-625, Kučukalić, Zija, *Milan Ristić – stvaralački uspon i sazrevanje (Povodom 60 godišnjice rođenja)*
1969, 98, 351-353, Karakaš, Branko, *Trideset godina umetničke delatnosti Petre Bogdanova – Kočka*
1969, 99, 405-411, Rijavec, Andrej, *Sinteteze Darijana Božića*
1970, 108, 344-351, Loparnik, Borut, *O nacionalnom u Lipovšekovim horskim kompozicijama*

- 1970, 109/110, 416-423, Petrović, Radomir, *Mihailo Vučkdragović – čovek i umetnik*
- 1970, 109/110, 424-427, Cvetko, Dragotin, *Ličnost Stanjila Rajićića Povodom kompozitorove 60-godišnjice*
- 1971, 117/118, 351-356, Ballata, Zequinja, *Temeljne karakteristike i značaj Bravničarevog opusa*
- 1973, 1, 8-13, Detoni, Dubravko, *Olivier Messiaen ili o privlačnosti neostvarljivog*
- 1973, 1, 20-21, Polić, Branko, *Prekinute težnje Renée Leibovitza*
- 1973, 2, 150-157, Rijavec, Andrej, *Bojan Adamčić šezdesetogodišnjak*
- 1973, 2, 184-186, Cvetko, Dragotin, *Lucijan Marija Škerjanc, akademik*
- 1973, 3, 300-303, Koci, Akil, *Život posvećen muzici*
- 1973, 4, 388-393, Rijavec, Andrej, *In modo istriano Povodom jubileja kompozitora Danila Švara*
- 1973, 4, 394-404, Pejović, Roksanda, *Dva orkestarska dela Mihovila Logara Uz sedamdesetogodišnjicu kompozitorovog života*
- 1974, 3, 12-25, Rijavec, Andrej, *Stilska orijentacija Primoža Ramovša*
- 1975, 1, 5-11, Detoni, Dubravko, *Pierre Boulez – trijumf na bedemima neobranjivog*
- 1975, 2, 14-20, Turkalj, Neman, *Relacije Milka Klemena*
- 1975, 2, 21-24, Pejović, Roksanda, *Projekcija prošlosti u delima Ljubice Marić*
- 1975, 2, 32-40, Ortakov, Dragoslav, *Neke karakteristike novije stvaralačke faze Tome Proševa*
- 1976, 3, 5-17, Rijavec, Andrej, *Zvučne realizacije Uroša Kreka*
- 1976, 3, 62-103, Ivanović-Milić, Ljiljana, *Poslijeratna horska muzika Vlade Miloševića Povodom 75-godišnjice kompozitorovog rođenja*
- 1977, 1, 49-50, Rijavec, Andrej, *Jubilej Matije Bravničara*
- 1977, 3, 55-57, Marišić, Adela, *Susret sa Vitaldom Lutoslavskim*
- 1977, 4, 62-63, Cvetko, Dragotin, *In Memoriam Matija Bravničar*
- 1978, 2, 53-55, *Umeđenički put Krešimira Fribeca Uz 70-godišnjicu života*
- 1979, 1, 1-16, Blagojević, Melita, *Pitanje muzičkog nacionalizma i delo Ljubice Marić*
- 1979, 2, 31-34, Perićić, Vlastimir, *In Memoriam Petar Ozgijan (1932-1979)*
- 1979, 3, 33-48, Gligo, Nikša, *Razvojni kontinuitet u skladateljskom opusu Branislava Sakača (I deo)*
- 1979, 3, 81-82, Nuć, Rada, *Sećanja na Milana Prebandu*
- 1979, 4, 33-46, Gligo, Nikša, *Razvojni kontinuitet u skladateljskom opusu Branislava Sakača (II deo)*
- 1980, 1, 17-25, Gligo, Nikša, *Razvojni kontinuitet u skladateljskom opusu Branislava Sakača (III deo)*
- 1980, 1, 69-73, Cvetko, Dragotin, *Ličnost Marijana Lipovšeka*
- 1980, 3, 5-7, Prošev, Toma, *Tito u mom stvaralaštву*
- 1980, 3, 15-22, Veber, Zdenka, *Pierre Boulez – nesagleđivost budućnosti glazbe*
- 1980, 3, 61-63, Krpan, Erika, *In Memoriam Tri stvaralačka niza Branislava Sakača*
- 1980, 4, 56-62, Petrušić, Antun, *Boris Papandopulo kao operni kompozitor s posebnom analizom opere "Kentervinski duh"*
- 1981, 2, 62-64, Cvetko, Dragotin, *Novi zvučni svijet Primoža Ramovša*
- 1981, 2, 65-67, Kuret, Primož, *Ličnost Zvonimira Ćiglića*
- 1981, 3, 59-64, Kelemen, Milko, *"Labirinti zvukova" – Skladateljevi pogledi na Novu glazbu*
- 1981, 3, 77-80, Kovač, Marija, *Karakteristike drugog stvaralačkog perioda Vasilija Mokranjca*
- 1981, 4, 63-68, Gagić, Bogdan, *O klavirskom slogu i protjecanju vremena u mojim sonatama*

- 1982, 1, 63-64, Đurić, Hranislav, *In Memoriam Stanislav Preprek*
1982, 4, 53-56, Obradović, Aleksandar, *Osamdeset Logarevih rumenih proleća*
1984, 1, 98-102, Kovač, Marija, *Sinfonijska dramaturgija Vasilija Mokranjca*
1984, 2, 5-9, Radić, Zorana, *Odnos tradicionalnog i savremenog u simfonijama Aleksandra Obradovića*
1984, 3, 53-54, Njikoš, Julije, *Szna Vuksanović – Uz 70. rođendan vojvodanskog dirigenta i kompozitora*
1984, 3, 55-56, Babić, Konstantin, *In Memoriam Milenko Živković*
1984, 3, 57-58, Despić, Dejan, *In Memoriam Marko Tajčević (1900–1984)*
1984, 3, 59-60, Despić, Dejan, *In Memoriam Vasilije Mokranjac (1923–1984)*
1984, 4, 76-90, Čavlović, Ivan, *Vojin Komadić – u povodu trideset godina umjetničkog rada*
1985, 1, 76-80, Radović, Branka, *Predrag Milošević – 80 godina života (1904–1984)*
1985, 1, 89-90, Todorčevska, Jelica, *In Memoriam Kiril Makedonski (1925–1984)*
1985, 1, 91-92, Todorčevska, Jelica, *In Memoriam Taki Hrisik (1920–1984)*
1985, 1, 93-94, Njikoš, Julije, *In Memoriam Stjepan Stepanov*
1985, 2, 22-25, Rijavec, Andrej, *Susret sa Györgyom Ligetijem*
1986, 1, 40-41, Midžić, Seadata, *Ivo Malec – kompozitor. Uz 60. obljetnicu rođenja*
1986, 3/4, 90-97, Vidić, Ljerka, *Intervju sa La Monte Youngom i Marian Zazeela*

Tekstovi posvećeni analizi muzičkih dela:

- 1967, 72, 29-32, Antić, Branka, *Nova jugoslovenska muzika, Varlag Gerik, Köln 1966*
1967, 73/74, 25-26, Autori o svojim delima; Sotir Golabovski: *Andante za kamerni orkestar*; Krešimir Fribec: "Grozdanin kikot" balet
1968, 82, 121-122, Lehmann, Dietrich, *Novo područje opere*
1968, 84, 221-223, Helm, Everett, *Nova Benettova opera "Napoleon dolazi" u Mnichenu*
1968, 85/86, 294-303, Golabovski, Sotir, *Oratorijum Klimentu Vlastimira Nikolovskog*
1968, 85/86, 316-318, Helm, Everett, *Offr-ova premijera u Stuttgartu: Eshil za današnje doba*
1968, 89, 540-544, Kelemen, Milko, *Prazne sobe i uspomene iz detinjstva*
1970, 104/105, 169-176, Glickman, Eugene, *Jedinstvenost i raznovrsnost u Škerlovom koncertu za orkestar*
1971, 111/112, 66-70, Hudovsky, Zoran, *Pisma iz Londona, Michael Tippett i njegova nova opera The Knot Garden*
1971, 115/116, 294-304, Kučukalić, Zija, *Branimir Šakač, Omaggio – Canto dalla commedia*
1971, 119/120, 437-438, Kelemen, Milko, *Muzička scena, opera i multi-medija opera*
1973, 1, 26-28, Ortakov, Dragoslav, *Tragika pečalbarstva Trajko Prokopiev: "Razdelba" opera u 4 čina (7 slika)*
1973, 1, 108-109, Moračić, Dragoljub, *Sinfonijiski prvenac Redže Mulića*
1973, 3, 271-282, Plavša, Dušan, *Novo delo Rudolfa Brucijsa: Metamorfoze B A C H*
1973, 3, 283-287, Detoni, Dubravko, *Paul Pignon: "Hardware Performance"*
1974, 4, 81, Luck, Rudolf, *Veliki uspeh Engelmannove opere u Munsteru*
1975, 2, 63-65, Ukmarić, Vilko, *Pavel Šivic: Cortesov povratak Prvo izvođenje nove slovenačke opere*
1975, 2, 71-73, Stibilj, Milan, *Orkestar podseća na kornjaču*
1978, 1, 37-40, Bingulac, Petar, *Zlatan Vauda i njegovi "Pokošeni osmesi"*
1978, 1, 40-43, Bingulac, Petar, *Koncert za violinu i orkestar Vitomira Trifunovića*

- 1979, 2, 35-38, Kelemen, Milko, *Apocalyptic Vizije prema knjizi nad knjigama Baletna opera od Ferninanda Arrabala (tekst), Milka Kelemena (glazba) i Edmunda Kieselbacha (multimedija-objekti)*
- 1979, 2, 39-40, Parač, Frane, *Vuk Kulenović: "Ikar" – za orkestar Nacrt za analizu*
- 1979, 2, 41-42, Veselinović, Mirjana, *Nokturno za gudče Petra Ozgijana*
- 1979, 4, 47-54, Kotevska, Ana, Lebić, Lojze, *"Audiospatial" Vladana Radovanovića – Različiti uglovi posmatranja*
- 1979, 4, 55-64, Devčić, Natko, *Frano Parač: "Kompozicija za dva zbora a capella" Nacrt za analizu*
- 1980, 1, 28-41, Hofman, Srđan, *Kompozicioni postupak Gyorgya Ligetiјa u delu "Lontano"*
- 1980, 1, 63-67, Kempf, Davorin, *Analiza klavirske skladbe Stanka Horvata – "Accords"*
- 1980, 2, 60-63, Hofman, Srđan, *Dualizam kao koncepcija u delu "Mirage" – muzika za klavir i orkestar Zorana Erića*
- 1980, 3, 51-55, Turkalj, Nenad, *Apocalyptic Multimedijalna opera balet Milka Kelemena*
- 1980, 4, 56-63, Petrušić, Antun, *Boris Papandopulo kao operni kompozitor s posebnom analizom opere "Kentervinski duh"*
- 1981, 1, 38-44, Kempf, Davorin, *Koncert za klavir (za ljevu ruku) i orkestar Bogdana Gagića*
- 1982, 2, 12-13, Veselinović, Mirjana, *Slojevi jedne poetike; O novim delima Ivane Stefanović Kuda sa pticom na dlani (1980) i Mimicry (1981)*
- 1982, 2, 14-15, Gagić, Bogdan, *Swing low Marka Ružđaka*
- 1982, 4, 50-52, Hofman, Srđan, *Slobodan Atanacković: Akatist*
- 1983, 3, 16-24, Knockaert, Yves, *Analiza Kagelove Anagrame*
- 1983, 4, 31-40, Grupa autora, *Vokalinstra Vladana Radovanovića Autorizovani deo razgovora vodenog 15. septembra 1983. na Trećem programu Radio-Beograda*
- 1984, 1, 35-38, Mrak, Marjana, *Nova slovenačka opera Pavel Šivic: Samorog*
- 1984, 2, 39-45, Radović, Branka, *Muzički rečnik za klavir op. 71 Dejana Despića*
- 1984, 2, 46-49, Premate, Zorica, *Zoran Erić: OFF za kontrabas i dvanaest gudača*
- 1984, 3, 30-33, Blagojević, Melita, *Najnovije delo Ljubice Marić: Rečitativna kantata "Ez tmine pojanje" (1984)*
- 1985, 1, 31-52, Ruben, Radica, *Frano Parač "Sarabanda"*
- 1985, 2, 51-59, Žgavec, Mirjam, *Neki kompoziciono-psihološki aspekti Šivicove opere "Cortesov povratak"*
- 1985, 3/4, 53-65, Winkler, Lučka, *Srebotnjakova "Slovenica"*
- 1986, 1, 17-19, Radović, Branka, *Stanojlo Rajčić – "Bele noći"*
- 1986, 2, 5-10, Veselinović, Mirjana, *Difrakcije... (Skica za muzičku poetiku Berislava Popovića)*

Reference

- Babić, K., 1957. "Canticum Sacrum" Igora Stravinskog. *Zvuk*, 9-10, 417-418.
- Bingulac, P., 1978. Koncert za violinu i orkestar Vitomira Trifunovića. *Zvuk*, 1, 40-43.
- Blagojević, M., 1979. Pitanje muzičkog nacionalizma i delo Ljubice Marić. *Zvuk*, 1, 1-16.
- Blagojević, M., 1984. Najnovije delo Ljubice Marić: Rečitativna kantata "Iz tmine pojanje". *Zvuk*, 3, 30-33.
- Cipra, M., 1963. Natko Devićić: Ševa kantata na riječi Skendera Kulenovića. *Zvuk*, 57, 198-208.
- Cvetko, D., 1969. Uz stoti broj Zvuka. *Zvuk*, 100, 473-475.
- Detoni, D., 1975. Pierre Boulez – trijumf na bedemima neobranjivog. *Zvuk*, 1, 5-11.
- Dragutinović, B., 1934. "Religiofonija" Josipa Slavenskog. *Zvuk*, 8/9, 323-330.
- Đurić-Klajn, S. ur., 1955-1966. *Zvuk*, 1-66.
- Đurić-Klajn, S., 1955. Ciljevi i zadaci. *Zvuk*, 1, 1-3.
- Đurić-Klajn, S., 1966. Muzička eseistika i publicistika u Srbu. U: J. Ćirilov, S. Đurić-Klajn i L. Trifunović, ur. *Eseji o umetnosti*. Novi Sad, Beograd: Matica srpska – Srpska književna zadruga. 175-201.
- Đurić-Klajn, S., 1981. Muzička eseistika i publicistika u Srbu. U: S. Đurić-Klajn, ur. *Akordi prošlosti*. Beograd: Prosveta. 189-209.
- Helm, E., 1968. Orff-ova premijera u Stuttgartu: Eshil za danasne doba. *Zvuk*, 85/86, 316-318.
- Hudovsky, Z., 1971. Pisma iz Londona; Michael Tippett i njegova nova opera The Knot Garden. *Zvuk*, 111/112, 66-70.
- Hofman, S., 1980a. Kompozicioni postupak Gyorgya Ligetija u delu "Lontano". *Zvuk*, 1, 28-41.
- Hofman, S., 1980b. Dualizam kao konceptacija u delu Mirage – muzika za klavir i orkestar Zorana Erića. *Zvuk*, 2, 60-63.
- Hofman, S., 1982. Slobodan Atanacković: Akatist. *Zvuk*, 4, 50-52.
- Hofman, S., Popović, B., Josif, E., Azanjac M. i Bogdanović, K. 1983. Vokalinstra Vladana Radovanovića. Autorizovani deo razgovora vođenog 15. septembra 1983. na Trećem programu Radio-Beograda. *Zvuk*, 4, 31-40.

- Jakšić, Đ., 1963. Ratni rekвијем Benjamina Brittena. *Zvuk*, 60, 663-678.
- Kelemen, M., 1971. Mužička scena, opera i multi-media opera. *Zvuk*, 119/120, 437-438.
- Kelemen, M., 1979. Apocalyptic Vizije prema knjizi nad knjigama Baletna opera od Ferninanda Arrabala (tekst), Milka Kelemena (glazba) i Edmunda Kieselbacha (multimedia-objekti). *Zvuk*, 2, 35-38.
- Kotevska, A. i Lebić, L., 1979. "Audiospatial" Vladana Radovanovića – Različiti uglovi posmatranja. *Zvuk*, 4, 47-54.
- Kovač, M., 1984. Simfonijska dramaturgija Vasilija Mokranjca. *Zvuk*, 1, 98-102.
- Kovač, M., 1981. Karakteristike drugog stvaralačkog perioda Vasilija Mokranjca. *Zvuk*, 3, 77-80.
- Kovačević, K., 1977. *Zvuk*. U: K. Kovačević, ur. *Muzička enciklopedija*. 3. Zagreb: Jugoslovenski leksikografski zavod. 771-772.
- Kovačević, K., 1970. Jugoslovenska mužička revija "Zvuk". U: P. Milošević, ur. *SOKOJ 1950-1970*. Beograd: Udruženje saveza kompozitora Jugoslavije. 119-126.
- Kučukalić, Z. ur., 1967-1986. *Zvuk*, 71-125 (1972); 1-4.
- Kučukalić, Z., 1980. 25 godina Zvuka. *Zvuk*, 4, 4-7.
- Marinković, S., 2007. Mužički časopisi. U: M. Veselinović-Hofman, ur. *Istorijsrpske muzike*. Beograd: Zavod za udžbenike. 681-684.
- Miletić, M., 1957. Praizvedba opere "Harmonija sveta" Paula Hindemitha. *Zvuk*, 13-14, 158-159.
- Mrak, M., 1984. Nova slovenačka opera Pavel Šivic: Samorog. *Zvuk*, 1, 35-38.
- Ortakov, D., 1973. Tragika pečalbarstva Trajko Prokopiev: "Razdelba" opera u 4 čina (7 slika). *Zvuk*, 1, 26-28.
- Parać, F., 1979. Vuk Kulenović: "Ikar" – za orkestar. Nacrt za analizu. *Zvuk*, 2, 39-40.
- Pejović, R., 1975. Projekcija prošlosti u delima Ljubice Marić. *Zvuk*, 2, 21-24.
- Pejović, P., 1993. Četiri jugoslovenska Zvuka. *Novi Zvuk*, 1, 29-53.
- Pejović, R., 1994. *Kritike, članci i posebne publikacije u srpskoj mužičkoj prošlosti*. Beograd: Fakultet mužičke umetnosti.

- Pejović, R., 1999. *Muzička publicistika (1918–1941). Pregled novina i izbor naslova kritika i članaka*. Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.
- Pejović, R., 2001. *Srpska muzika 19. veka (Izvođaštvo, Članci i kritike, Muzička pedagogija)*. Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.
- Pejović, R., 2005. *Pisana reč o muzici u Srbiji; Knjige i članci (1945–2003)*. Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.
- Petrović, D., 1988. Muzika u Serbskom narodnom listu Teodora Pavlovića. U: M. Stojanov, ur. *Teodor Pavlović i njegovo doba: zbornik radova sa naučnog skupa održanog u Matici srpskoj 22. i 23. maja 1986. godine povodom 150-godišnjice pojave Serbskog narodnog lista*. Novi Sad: Matica srpska. 77–92.
- Petrović, D., 1989. O pevanju i pojanju u “Srbsko-dalmatinском magazinu”. U: V. Krestić, ur. *Zbornik o Srbima u Hrvatskoj*. 1. Beograd: SANU, Odbor za istoriju Srba u Hrvatskoj. 199–209.
- Radić, Z., 1984. Odnos tradicionalnog i savremenog u simfonijama Aleksandra Obradovića. *Zvuk*, 2, 5–9.
- Radović, B., 1986. Stanojlo Rajićić – “Bele noći”. *Zvuk*, 1, 17–19.
- Ribnikar, S. ur., 1932–1936. *Zvuk*, 1–12.
- Ribnikar, S., 1932. Uvod. *Zvuk*, 1, 1–3.
- Sedak, E. ur., 1989–1990. *Zvuk*, 1–5.
- Skovran, D., 1963. Ljubav, то је главна ствар. Muzička komedija-balet Dušana Radića. *Zvuk*, 61, 42–46.
- Stibilj, M., 1975. Orkestar подсећа на корњачу. *Zvuk*, 2, 71–73.
- Turkalj, N., 1980. Apocalyptica Multimedijalna opera balet Milka Kelemenja. *Zvuk*, 3, 51–55.
- Ukmar, V., 1975. Pavel Šivic: Cortesov povratak Prvo izvođenje nove slovenačke opere. *Zvuk*, 2, 63–65.
- Vasić, A., 2012. *Srpska muzikologija međuratnog doba u ogledalu muzičke periodike*. Doktorska disertacija. Novi Sad: Akademija umetnosti.
- Vasić, A., 2013a. Materijalisti i idealisti u netraženom dijalogu: часопис “Zvuk” (1932–1936) и музика Западне Европе. *Muzikologija*, 14, 77–92.
- Vasić, A., 2013b. Marksizam i društvenopolitički angažman u srpskoj muzičkoj periodici između dva svetska rata. *Filozofija i društvo*, 24 (3), 212–235.

- Veber, Z., 1980. Pierre Boulez – nesagledivost budućnosti glazbe. *Zvuk*, 3, 15-22.
- Veselinović, Hofman, M., 1993. Reč urednika. *Novi Zvuk*, 1, 1-3.
- Veselinović-Hofman, M., 2010. Stana Đurić-Klajn i časopis *Zvuk*: programska koncepcija časopisa i nivoi njegove artikulacije u prvom periodu njegovog izlaženja. U: M. Veselinović-Hofman i M. Milin, ur. *Stana Đurić-Klajn i srpska muzikologija. Povodom stogodišnjice rođenja Stane Đurić-Klajn (1908–1986)*. Beograd: Muzikološko društvo Srbije. 107-116.

RECEPTION OF THE CONTEMPORARY WORKS IN THE JOURNAL ZVUK – SARAJEVO PERIOD (1967–1986)¹

Ivana Nožica

Abstract: *Zvuk* [Sound] was one of the most important music journals in Yugoslavia in the 20th century. During its third and longest period, the publishing office was set in Sarajevo. The journal then experienced a high level of transformations regarding design, format, content and quality of the texts. The texts dedicated to contemporary music played a very important role in the journal.

Keywords: Journal *Zvuk*; Sarajevo; periodical; contemporary music.

Periodical publications represent a significant and very fruitful field of research in all humanistic sciences and, therefore, in musicology. As factors and bearers of art and culture, with a great role in the formation of language and style of writing, periodicals are rich in information about the life of a specific period in time. As far as music magazines are concerned, their more detailed research began in the second half of the 20th century. This theme in Yugoslav musicology was primarily studied by Stana Đurić-Klajn (1905–1986), the founder of Serbian musical historiography (Đurić-Klajn, 1966, 1981). She

1

This text is part of the musicological master's thesis, entitled *The Reception of Contemporary Works in the Journal Zvuk*, defended in 2018 at the Department of Musicology and Ethnomusicology in the Academy of Arts, at the University of Novi Sad. The supervisor of the thesis was Assistant Professor, Valentina Radoman.

was followed by Roksanda Pejović (1929–2018) in a couple of studies (Pejović, 1994, 1999, 2001, 2005), Danica Petrović (1945) in two publications (Petrović, 1988, 1989) and other authors who, by studying the previous works, obtained knowledge about musical life, concert practices and repertoire policies in Yugoslavia, as well as about current social politics, which was often reflected in texts and articles. Changes in society and the arts could be comprehensively viewed and followed by studying and analyzing the music journal *Zvuk* [Sound], since it was published almost throughout the 20th century, and its new format, *Novi zvuk* [New Sound], is being published today.

The journal *Zvuk* was one of the most important periodical editions about music in Yugoslavia during the 20th century. It was published, with several interruptions, from 1932 to 1990. During that long period, there were several changes in the location of the publishing office, the editors, as well as the members of the editorial board. In the opinion of Roksanda Pejović, outlined in an article published in the first issue of the *Novi Zvuk* (Pejović, 1993), four periods can be distinguished in the journal's publication history: first, from 1932 to 1936, when it was centred in Belgrade and Stana Ribnikar was the editor-in-chief,² the second was from 1955 to 1966,³ the third from 1967 to 1986, when the centre was in Sarajevo and Zija Kučukalić (1929–2020) was editor-in-chief, and the fourth from 1989 to 1990, with the centre moved to Zagreb and the editor-in-chief Erika Krpan (1942). Only three years after *Zvuk* finished publishing, the journal *Novi Zvuk* was launched in Belgrade (1993). The new editor-in-chief, Mirjana Veselinović-Hofman (1948), was aware of the vicious political situation and the delicate moment in which the journal, under the patronage of the Association of Yugoslav composers, was started, or rather, continued. She wrote, among other things, a call for co-operation from her colleagues in the country and abroad, “with the conviction that a centre open to debate about music and to exchange opinions at a professional level is not superfluous and that no attempt in this direction can

²
Later Đurić-Klajn.

³
Same center and editor-in-chief.

be futile" (Veselinović-Hofman, 1993). History will show the extent to which this goal has been achieved.

Bearing in mind the long publishing period great significance of the journal *Zvuk* for society and Yugoslavia's musical scene throughout the 20th century, it can be said that it was not given enough attention in Yugoslav or Serbian musicology. Only a few feature articles were written, mostly published in the jubilee or significant issues of *Zvuk* (Cvetko, 1969; Kučukalić, 1980), as well as a couple of reviews (Pejović, 1993; Marinković, 2007; Veselinović-Hofman, 2010). Detailed, problem studies have so far been made exclusively for the first period of the journal (Vasić, 2012, 2013a, 2013b). This is also the only period for which a complete bibliography was made. This endeavor was made by Aleksandar Vasić (1965) in his doctoral dissertation, in which he dealt with periodicals in the interwar period, including *Zvuk*. In his dissertation, he listed about five hundred articles from the four years of *Zvuk* interwar publications. The other publication periods have yet to be thusly elaborated (Vasić, 2012).

From the outset, *Zvuk* was a modern journal. Editor Stana Ribnikar emphasized in the preface to the first issue in 1932, that great attention was devoted to the works of contemporary, primarily Yugoslav composers. Some of the columns specialized on topics such as: Studies and Articles (Studies and Essays), Music in the Country, Music Abroad (Music in the World), Music Literature, and somewhat later, Issues in Contemporary Music, New Releases, New Works of Yugoslav Composers, Reviews and Critiques, Composers and their Work, Analyses, Press and Events, et al.⁴

The third, and longest period for *Zvuk* began with the transition of the journal's headquarters from Belgrade to Sarajevo in 1967. Stana Đurić-Klajn had resigned as editor-in-chief in 1966, due to the dissatisfaction of the Union of the Composers of Yugoslavia with her work. The members of the Union thought that, under her leadership, the journal had become insufficiently popular and outdated. This feeling was probably exacerbated, as Rok-

4

Some sections changed names over time.

sanda Pejović points out, by the editorial and author's tendency to writing summarized, encyclopedic texts that suggested a lack of knowledge, creativity and sense of narration (Pejović, 1993, 40). Towards the end of the Belgrade period, the absence of contemporary works, especially those written by domestic authors, is striking: from issue 56 (1963) up to issue 66 (1966), when Stana Đurić-Klajn left the office, only two analyses of individual works in the column Music in the Country were published – the composition *Ljubav, To Je Glavna Stvar* written by Dušan Radić (1929–2010; Skovran, 1963, 42-46) and the cantata *Ševa* by Natko Devčić (1914–1997; Cipra, 1963, 198-208). To compare, when Vlastimir Peričić took over the position of editor-in-chief (1966, from issue 67), sixteen contemporary works and authors were analyzed in the four issues published that year.

After twelve years of publishing and a total of seventy issues in the Belgrade period, numerous disagreements and conflicts led to the publishing of the journal to be taken over by the Association of Composers of Bosnia and Herzegovina. The headquarters were thus moved from Belgrade to Sarajevo, and Zija Kučukalić was appointed as the new editor-in-chief. Other members of the editorial board included musicologist Dragoslav Ortakov (1928–2007), ethnomusicologist Radmila Petrović (1923–2003), musicologist Andrej Rijavec (1937) musical esthetician Ivan Supičić (1928). They would later be joined by composer Akil Koci (1936), musicologist Dušan Mihalek (1949), and historian Miloš Milošević (1920–2012). For the first time since the establishment of the journal, the editorial board had representatives from each of the Yugoslav republics and autonomous provinces (Pejović, 1993). The editorial board members changed over the years, and among other members were Ana Kotevska (1947), Eva Sedak (1938–2017), Rudi Rafet (1949), Danilo Pokorn (1924–2003), Hranislav Đurić (1926–1997) and Mirjana Veselinović (1948). A total of a hundred and ten issues of the journal were published during the Sarajevo period.⁵

5

By 1972, *Zvuk* was published monthly and the issues were numbered in continuation of the previous, Belgrade period, until issue 125. After that, the journal, due to financial reasons, started to emerge four times a year, and was numbered 1–4 for an annual cycle. Fifty-four issues were published in the first, and fifty-six in the second, numbering system.

During that period, the journal experienced the highest number of transformations and modernizations in its design and format. In addition to the changes in the number of annual issues and the numerical system, there was a significant improvement in the quality of texts, primarily due to the changes in their form and content. The majority of columns and subheadings were added to the journal during this period. While some of the permanent columns were retained from previous years – Studies and Articles (later Studies and Essays), Music in the Country, Music in the World (later evolving into Music in the Country and the World) and Chronicle – over twenty new, miscellaneous sections were added. Their quantity and content testify to the versatility of the journal, as well as to the expansion of the field of interest to other, not exclusively music fields, such as: other arts, directing, philosophy, aesthetics, sociology and pedagogy, as well as jazz and popular music (Table 1).

| Studies and articles (Studies and essays) | Meetings | Contemporary music | Yugoslav |
|---|-----------------------------------|-------------------------------|----------|
| Music in the country | Through the press and events | Interesting facts | |
| Music in the World (Music in the Country and World) | Round table | Humoresque | |
| Tracing the musical past | Social news | Jazz | |
| Chronicle | Popular music | Dance | |
| Bibliography of music articles | Reflection | Sociology of music | |
| Bibliography of Yugoslav editions | Music criticism | Music Theater | |
| Review of music magazines | New works (of Yugoslav composers) | Musical instruments | |
| Music Youth | Copyright protection | Fine art and music | |
| Remembering | Radio, television, movie | Music Pedagogy | |
| Anniversaries | Composers of their works | Performing art | |
| Youth tribune | In Memoriam | Direction in opera and ballet | |
| the Association of Yugoslav composers | Music in the JNA | Music therapy | |
| | Tito and music | Portraits | |
| | Opinions (Polemics) | Electronic music | |
| | Reviews | Reactions | |

Table 1.

Sections in the third period of *Zvuk* publishing (Kučukalić, 1967–1986)

When it comes to contemporary music in Sarajevo's *Zvuk*, there are several types of texts present in different sections:

1. Studies containing an analysis of a musical piece
2. Texts considering the style of a chosen composer
3. Texts that speak generally about contemporary productions and aspirations, contemporary productions in one country or region, as well as a specific current stream or genre
4. Reviews of contemporary music festivals.

As regards the texts devoted to a single piece and its detailed analysis, only one such article could be pointed out in the first, interwar period of *Zvuk* – a study by Branko Dragutinović (1903–1971) about the composition *Religiophonia* by Josip Slavenski (1896–1955), written after its premiere (Dragutinović, 1934, 323–330). Analyzing each movement individually, the author completed the text with examples taken from the composer's original handwritten score, making this study one of the first of its kind in *Zvuk*. The number of such articles increased significantly in the journal's second period, up to thirty-four. The editor at the time, Stana Đurić-Klajn, included local works by Svetomir Nastasijević (1902–1980), Mihovil Logar (1902–1998), Milan Ristić (1908–1982), Stanojlo Rajičić (1910–2000), Vasilije Mokranjac (1923–1984), Aleksandar Obrađović (1927–2001), Dušan Radić and others. Concerning important European composers, the works *Canticum Sacrum* by Igor Stravinsky (1882–1971), *The Harmony of the World* by Paul Hindemith (1895–1963), and *The War Requiem* by Benjamin Britten (1913–1976) were taken into consideration (Appendix 1).

Texts of this kind, devoted to the analysis of one music piece, were most numerous in the Sarajevo period.⁶ They appeared in various sections – Studies and Essays, Music in the World, Music in the Country, Composers and their Works, Contemporary Yugoslav Music, Chronicle, New Works of Yugoslav Composers, Reviews and Critiques, and Music Editions. Several texts dedicated to contemporary works and their analysis were written by Zija Kučukalić, Milan Stibilj (1929–2014), Petar Binićulac (1897–1990), Milko Kelemen (1924–2018), Nenad Turkalj (1923–2007), Davorin Kempf (1947), Srđan Hofman (1944) and Mirjana Veselinović, as well as by foreign authors such as Everett Helm (1913–1999), Eugene Glickman (1934), Dietrich Lehmann (1929–2014), Yves Knockaert (1954) and Rudolf Lück (1927).

During the Sarajevo period, most attention was dedicated to opera, as was the case in the previous publishing periods. Out of the forty-five analyzed contemporary works in this period,

6

All of these texts, devoted to the contemporary music compositions issued during the Sarajevo period, are listed in Appendix 2.

as many as twenty-three were vocal-instrumental, among which operas were the most numerous. Instrumental pieces were next popular, regardless of whether they were written for an orchestra or a specific ensemble, and then several piano and a cappella choir pieces. Traditional operatic works like *Samorog* (Mrak, 1984, 35-38), *Kortezov Povratak* by Pavel Šivic (1908–1995; Ukmarić, 1975, 63-65), *Razdelba* by Trajko Prokopiev (1909–1979; Ortakov, 1973, 26-28) and *The Knot Garden* from foreign author Michael Tippet (1905–1998; Hudovsky, 1971, 66-70), were discussed. However, the more significant and interesting for this occasion were the texts devoted to works that go beyond the scope of this vocal-instrumental genre. The emphasis was thus put on the “opera crisis”. Among them is *Prometheus* by Carl Orff (1895–1982), which is an individual musical interpretation of Aeschylus’ tragedy, as pointed out by Everett Helm (1968, 316-318). In the domestic music scene, the most contributions to the problematization of the opera genre were made by Stanojlo Rajićić (1910–2000). His four operas appeared in the publication, along with the television opera *Bele Noći* (Radović, 1986, 17-19), and several vocal-instrumental works by Milko Kelemen – *Apocalyptic*, *Novi Stanar* and *Opsadno Stanje* (Kelemen, 1971, 437-438; 1979, 35-38; Turkalj, 1980, 51-55). The author did not name any of these works as “operas”, because instead of “enjoying the beautiful arias”, which he considered to be a quality of the “opera of the past”, these works, especially *Novi Stanar*, bring forth and consider “the problem of alienation”. For the appreciation of these works, specific conditions needed to be fulfilled. Thus, for example, in Orff’s composition, the orchestra is complemented by about seventy different percussions, including some of the composer’s own inventions. The setting of Kelemen’s opera *Apocalyptic* involved several extreme components and multimedia objects. Due to the specific stage, and performance requirements, they were rarely performed at the time of their creation, and the same is true today. Musicologists generally regard them as the paradigm of the “opera crisis”.

The *Zvuk* journal did not only scrutinize opera – questions were raised about the possibilities for further development of concert and symphonic music as well. Petar Bingulac, analyzing Vitomir Trifunović’s (1916–2007) *Concerto* for violin and

orchestra, wanted to answer whether and how a solo concert can be written in the language of avant-garde music, which “turned entirely to other goals and aesthetic ideals, and which avoids clear themes, regular rhythms and determined forms” (Bingulac, 1978, 40-43). At the same time, Frane Parać (1948) wrote that Vuk Kulenović (1946–2017), in the composition *Icarus*, “explores the possibilities for expanding the new sound of the classical orchestra”, with the help of a series of “micro and macro elements that by association create parts of the composition” (Parać, 1979, 39-40). The text of Milan Stibilj – *Orkestar Podseća na Kornjaču* [The Orchestra Resembles a Turtle] was dedicated to the composition by Vinko Globokar (1934) *Orchestra*, and designed to be performed without a conductor. The vision was to problematize this traditional, centuries-long institution, with its firmly established hierarchy, and demand the orchestra, that is, each orchestra performer, to participate more or less in its creation (Stibilj, 1975, 71-73).

When it comes to texts dedicated to the work of a single composer, the most numerous were those dedicated to marking important anniversaries in the life of musicians,⁷ as well as about their death.⁸ This was also the case in *Zvuk*'s earlier periods. Texts of this kind had been written since the very beginning of *Zvuk*. They were short and their template pre-designed. In the Sarajevo period, they continued to be of small size, containing a short biography and a review of works, focusing on the most important compositions, but without a detailed analysis since they were still mostly schematic.

However, for our purposes, the much more important texts are of a different kind which we are now encountering for the first time in *Zvuk*. These are studies in which the authors do not only make a brief overview of a composer's production,

7

Miroslav Špiler, Pavel Šivic, Milan Ristić, Petre Bogdanov – Kočko, Mihailo Vukdrgović, Stanojlo Rajićić, Bojan Adamič, Lucijan Marija Škerjanc, Danilo Švara, Mihovil Logar, Matija Bravničar, Vlado Milošević, Krešimir Fribec, Vojin Komadina, Sava Vučkosavljev, Predrag Milošević and Ivo Malec.

8

Milan Majer, Zoltán Kodály, Renè Lajbovic, Matija Bravničar, Petar Ozgijan, Branimir Sakač, Stanislav Preprek, Milenko Živković, Marko Tajčević, Vasilije Mokranjac, Kiril Makedonski, Taki Hrisik and Stjepan Stepanov.

but problematize it; whether it's a review of a genre, aspect, or creative period, an interview with an artist or style in general, but not necessarily related to marking an anniversary or jubilee. Among the texts dealing with the presentation of one genre, we emphasize those dedicated to symphonic production. Once again, at the center of such studies was a discussion about the modernity of the symphonic genre, or, its topicality and development in 20th century music. The authors of the texts, Marija Kovač and Zorana Radić, based their studies on a chronological presentation of the symphonic works of the two great masters of Yugoslav 20th-century music – Vasilije Mokranjac (Kovač, 1984, 98-102) and Aleksandar Obradović (Radić, 1984, 5-9). Taking into account the structure and content of each symphony, and then each and every movement, they followed the development of the style of these authors from the earliest to the late symphonic works.

It was often the case that one composer would capture the attention of the editorial board of the *Zvuk* several times (or an individual author) in only a few years. Of domestic composers in the third period, this was the case for Vasilije Mokranjac (Kovač, 1981, 77-80; 1984, 98-102) and Ljubica Marić (1909–2003), in the texts by Roksanda Pejović (1975, 21-24) and Melita Blagojević (1979, 1-16; 1984, 30-33). Among foreign composers, the journal's attention was mostly attracted by Pierre Boulez (1925–2016), about whose work reviews were written by Dubravko Detoni (1937; Detoni, 1975, 5-11) and Zdenka Veber (1950; Veber, 1980, 15-22).

Of great significance is the fact that during the Sarajevo period, the journal also changed the format of texts dedicated to music festivals. Most texts of this kind were written about exclusively contemporary music festivals. Examples include a festival in Donaueschingen, the festival of the Internationale Gesellschaft für Neue Musik [International Society for Contemporary Music], Darmstadt International Summer Courses for New Music, and festivals in major European music centers (Amsterdam, Paris, Vienna). There were also domestic festivals in which the contemporary music had an increasingly important role: Music Biennale in Zagreb, festivals in Radenci and Bemus, Dani hrvatske glazbe [Croatian Music Days], Slovenski dani

muzike [Slovenian Music Days] and Muzika u Srbiji [Music in Serbia]. Articles dedicated to these manifestations in time were conducted as reviews: authors made a selection of the best-performed, most interesting and noticeable works, unlike the previous periods of the *Zvuk*, when they listed all the works that were performed.

When it comes to the quality of the texts published in the Sarajevo period of *Zvuk*, the most prominent are the very voluminous, and rich in content, studies by Srđan Hofman. Hofman was devoted to the analysis of compositional procedures in György Ligeti's (1923–2006) *Lontano, Mirage* by Zoran Erić (1950; Hofman, 1980, 60–63), *Akatist* by Slobodan Atanacković (1937; Hofman, 1982, 50–52) and *Vokalinstra* by Vladan Radovanović (1932; Hofman *et al.*, 1983, 31–40). His studies are characterized by clear text structures and an analytical approach, as well as a rich use of academic, professional language. This was especially evident when it came to contemporary music production, which he knew very well, and without summarizing the score or music flow,⁹ nor the sudden transitions from one topic to another. Another text, written by Ana Kotevska and Lojze Lebič about another work from Vladan Radovanović, *Audiospatial*, also stands out due to its quality and interesting concept (Kotevska and Lebič, 1979, 47–54). The most praised piece of the Sarajevo period, Kotevska analyzed the critiques published in the press after the premiere, and then examined the various relationships that the human voices and electronic sounds formed throughout the composition. Of great importance is the amount of attention that has been drawn to the composition. As Lebič points out, “at no point does it require either a compromise with the past or a violent breakthrough with the unknown” (Kotevska and Lebič, 1979, 54).

It can be said that during the Sarajevo period, there was not a significant Yugoslav musician, musicologist, or composer, who did not publish at least one text in the *Zvuk* journal. This remained true during the upcoming, and the shortest, Zagreb period,

9

This problem occurred with most of the authors in the journal *Zvuk* during the earlier but also during this period.

thanks to the constant involvement of young musicologists in the editorial board. The longest and most productive period of the magazine in Sarajevo led to many important changes, both in the journal's organization and the quality of the texts. This was primarily due to changes in their form and content. Progress can be tracked in each category of texts. Studies devoted to the analysis of one composition, which have become common since 1955, progressed significantly during this period. The texts in which the authors talked about the music festivals were originally exhaustive, with lists of all performed works, but in time they would turn into critical manifestations of the events, with only the most significant and most interesting pieces analyzed; schematically conceived articles dedicated to marking anniversaries or the work of a composer existed until the last period of publication. There was also another type of text that problematized a style, genre, or creative period. It is important to note that the increase in quality of the articles was proportionate to the improvement of musicology as an academic discipline in Yugoslavia. The formal institutionalization of musicology, which in Yugoslavia happened in the seventies¹⁰, contributed to the higher and significantly more professional level of access to the research matters.

It should be emphasized that the changes did not immediately start when the headquarters moved from Belgrade to Sarajevo. In this regard, it is necessary to comment on the periodization mentioned by Roksanda Pejović (Pejović, 1993). Though justified as a clear division between the place of publication, this method of periodization may not be appropriate when it comes to the structure of the journal and its internal organization. In 1967, when the headquarters of *Zvuk* suddenly moved to Sarajevo, there were no significant changes in the basic concept of the journal. That reversal came only a few years later, in 1973, when the journal began to be published four times a year, a large number of new sections were introduced, new associates

10

The situation in Belgrade changed significantly after the founding of the University of Arts in 1973. The Department of Music History and Music Folklore became the Department of Musicology and Ethnomusicology, and a similar change also occurred in Zagreb, where the Historical-Theoretical Department was renamed The Department of Musicology and Music Publishing in 1970.

joined, and the publishing office expanded the scope of interest to particular interdisciplinary topics and other arts.

It is true that the journal's standards were raised during the Sarajevo period, and the editorial board paid more attention to the quality and content of the texts. However, during this and the following publication period, *Zvuk* was not an elitist, specialized institution intended only for musically educated people. On the other hand, it was not intended for the wide audience either, nor was it aimed at bringing music closer to general circles. *Zvuk* was a journal for professionals, with a specialized approach by its authors, but not overwhelmed with academic terminology, which enabled editors to address both experts and music lovers of different professions, with a wide range of different, attractive topics.

Appendix 1.

Studies containing an analysis of a musical piece published during the second period of *Zvuk* (Đurić-Klajn, 1955–1966)

- 1955, 1, 21–27, Gostuški, Dragutin, *Ivo Lhotka-Kalinski – Analjâbeta*
- 1955, 2–3, 107–109, Čolić, Dragutin, *Povodom premijere Brkanovićeve opere „Zlato Zadra“*
- 1955, 2–3, 117–119, Blacher-Egk: *Apstraktna opera no. 1*
- 1956, 6, 238–239, Požgaj, Joža, „*Rona*“ *Borisa Papandopula*
- 1957, 9–10, 417–418, Babić, Konstantin, „*Canticum Sacrum*“ *Igora Stravinskog*
- 1957, 13–14, 139–143, Kučukalić, Zija, „*Simonida*“ *Stanojla Rajičića*
- 1957, 13–14, 158–159, Miletić, Miroslav, *Praizvedba opere „Harmonija sveta“ Paula Hindemitha*
- 1958, 15–16, 215–226, Šivic, Pavel, „*Crne maske*“ *Marija Kogoja*
- 1958, 15–16, 227–233, Radenković, Milutin, „*Gorski vijenac*“ *scenski oratorijum Nikole Hercigonje*
- 1958, 21–23, 33–41, Kovačević, Krešimir, „*Labinska vještica*“ *Natka Devčića*
- 1959, 28–29, 380–383, Kostić, Dušan, „*Začarana vodenica*“ *Opera Svetomira Nastasijevića*
- 1960, 33–34, 139–146, Kučukalić, Zija, „*Čele Kula*“ *Dušana Radića*
- 1960, 35–36, 265–267, Rajčev, Ruslan, *Nova bugarska opera „Lud Gidija“*
- 1960, 37–38, 357–364, Skovran, Dušan, „*Simfoniski epitaf*“ *Aleksandra Obradovića*
- 1961, 43–44, 157–161, Petrić, Ivo, *Pavle Merku: Concertino za mali orkestar*
- 1961, 45–46, 258–260, Logar, Mihovil, *Ivo Tijardović: „Marko Polo“*
- 1961, 49–50, 471–479, Kučukalić, Zija, *Mihovil Logar: Ćetrdeset prva – muzička drama u tri čina*
- 1961, 51, 69–71, Kučukalić, Zija, *Miroslav Špiler: Introdukcija i largo*
- 1961, 51, 72–81, Skovran, Dušan, *Simfonija in G Stanojla Rajičića*
- 1962, 52, 161–164, Kučukalić, Zija, *Slavko Zlatić: Pjesma i ples*
- 1962, 53, 287–302, Petrić, Ivo, *Slavko Osterc: Mouvement Symphonique*
- 1962, 54, 418–424, Skovran, Dušan, *Treća simfonija Milana Ristića*
- 1962, 54, 425–427, Merkù, Pavle, *Praizvedba nove opere Giulija Viozzija*
- 1962, 55, 531–535, Kuret, Primož, *Premijera Ostercovog baleta Iluzije*
- 1962, 55, 536–539, Čolić, Dragutin, *Poklade Novi balet Silvija Bombardellija*
- 1963, 57, 198–208: Cipra, Milo, *Natko Devčić: Ševa Kantata na riječi Skendera Kulenovića*
- 1963, 60, 663–678, Jakšić, Đura, *Ratni rekvijem Benjaminia Britena*
- 1963, 61, 42–46, Skovran, Dušan, *Ljubav, to je glavna stvar, Mužička komedija-balet Dušana Radića*
- 1966, 67, 227–234: Dušan Skovran, *Enriko Josif: Simfonija u jednom stavu*
- 1966, 67, 235–240, Šotra, Jasna, Aleksandar Obradović: „*Epitaf H*“
- 1966, 68, 352–358, Peričić, Vlastimir, „*Magnovenja*“ *Novi vokalni ciklus Stanojla Rajičića*
- 1966, 68, 359–362, Spirić, Slobodan, *Avdo Smailović: Koncertino za klarinet, klavir, timpane i gudački orkestar Povodom prvog izvođenja*
- 1966, 69, 494–504, Koren, Marija, *Simfonija u stvaračkom opusu Milana Ristića Povodom IV simfonije*
- 1966, 69, 505–512, Peričić, Vlastimir, *Druga simfonija Vasilija Mokranjca*

Appendix 2.

The list¹¹ of texts about contemporary music in the third period of *Zvuk* (Kučukalić, 1967–1986)

Tekstovi o savremenoj muzici generalno:

- 1969, 94, 129-138, Weiland, Frits, *Elektronska muzika u Holandiji*
1970, 109/110, 428-436, Ekerti, Janeusz, *Čudo poljske muzike 1960–1970.*
1971, 111/112, 1-19, Gligo, Nikša, *Prostornost i pokret u imanenciji glazbe*
1971, 115/116, 285-291, Boulez, Pierre, *Stremljenja nove glazbe*
1973, 3, 249-262, Schaeffer, Bohuslav, *Glazbeno-scenske vizije budućnosti*
1974, 3, 35-38, Petrić, Ivo, *Kompozitor – izvođač u savremenoj muzici*
1975, 1, 35-37, Stiblji, Milan, *Pogled na sjevernoameričko muzičko stvaralaštvo*
1975, 2, 41-48, Koci, Akil Mark, *Muzičko stvaralaštvo na Kosovu*
1975, 4, 43-50, Turkalj, Nenad, *Hrvatsko operno stvaralaštvo od oslobođenja do 1975. godine*
1975, 4, 51-55, Krpan, Erika, *Najmlađa generacija hrvatskih skladatelja*
1975, 4, 56-63, Middleton, Robert, *Značenje nove muzike*
1975, 4, 68-76, Wen-Chung, Chou, *Azijski uticaji u muzici Zapada*
1976, 1, 47-52, Dejton, Deril D, *Američka avantgarda*
1977, 1, 86-88, Mihelčić, Pavel, *Stvaralaštvo jednog godine Dostignuća slovenačkih kompozitora*
1977, 4, 42-49, Doliner, Gorana, *Elementi folklora u savremenoj muzici kompozitora Bosne i Hercegovine*
1978, 3, 45-47, Horvar, Milutin, *Elektronska muzika u Švedskoj od 1955–1973. godine*
1979, 2, 46-48, Stefanović, Ivana, *Improvizacija i interpretacija*
1980, 2, 50-55, Kapko-Foretić, Zdenka, *Kohnska škola avantgarde*
1982, 1, 5/19, O'Loughlin, Niall, *Posleratno slovenačko kamerno muzičko stvaralaštvo*
1982, 4, 89-91, Trajković, Vlastimir, *Karakteristike jugoslovenskog muzičkog stvaralaštva za protekle osamnaest godina Tribine muzičkog stvaralaštva Jugoslavije u Opatiji*
1983, 2, 82-86, Kabiljo, Vesna, *Elektronska muzika u Srbiji*
1983, 4, 12-16, Veselinović, Mirjana, *Novine u srpskoj muzici 70-ih godina*
1984, 3, 5-10, Veselinović, Mirjana, *Postavangarda u srpskoj muzici*

Tekstovi posvećeni stvaralaštvu jednog kompozitora:

- 1967, 71, 18-19, Kučukalić, Zija, *60-godišnjica Miroslava Špirera*
1967, 72, 16, Kovačević, Krešimir, *Milan Majer (1895–1967)*
1967, 75/76, 52-54, Radulović, Manja, *Klavirski integral Karl-Heinza Stockhausen-a*
1967, 79, 13-22, Selen, Petar, *Povratak Krzysztofa Pendereckog*
1967, 79, 37-43, Kiss, Lajos, *In Memoriam Zoltan Kodaly (1882–1967)*
1967, 80, 38-42, Nikolovski, Vlastimir, Golabovski, Sotir, *Todor Skalovski Jedan od stvaralača savremene makedonske muzike*
1968, 83, 141-148, Detoni, Dubravko, *Profil stvaraoca: Karlheinz Stockhausen*
1968, 85/86, 279-287, Ajlec, Rafael, *Muzičko stvaralaštvo Pavela Šćepica (Povodom umetnikove 60-godišnjice)*
1968, 90, 619-625, Kučukalić, Zija, *Milan Ristić – stvaralački uspon i sazrevanje (Povodom 60 godišnjice rođenja)*
1969, 98, 351-353, Karakas, Branko, *Trideset godina umetničke delatnosti Petre Bogdanova – Kočka*
1969, 99, 405-411, Rijavec, Andrej, *Sinteze Darijana Božića*
1970, 108, 344-351, Loparnik, Borut, *O nacionalnom u Lipovšekovim horskim kompozicijama*

- 1970, 109/110, 416-423, Petrović, Radomir, *Mihailo Vučkdragović – čovek i umetnik*
- 1970, 109/110, 424-427, Cvetko, Dragotin, *Ličnost Stanjila Rajićića Povodom kompozitorove 60-godišnjice*
- 1971, 117/118, 351-356, Ballata, Zequinja, *Temeljne karakteristike i značaj Bravničarevog opusa*
- 1973, 1, 8-13, Detoni, Dubravko, *Olivier Messiaen ili o privlačnosti neostvarljivog*
- 1973, 1, 20-21, Polić, Branko, *Prekinute težnje Renée Leibovitza*
- 1973, 2, 150-157, Rijavec, Andrej, *Bojan Adamić šezdesetogodišnjak*
- 1973, 2, 184-186, Cvetko, Dragotin, *Lucijan Marija Škerjanc, akademik*
- 1973, 3, 300-303, Koci, Akil, *Život posvećen muzici*
- 1973, 4, 388-393, Rijavec, Andrej, *In modo istriano Povodom jubileja kompozitora Danila Švara*
- 1973, 4, 394-404, Pejović, Roksanda, *Dva orkestarska dela Mihovila Logara Uz sedamdesetogodišnjicu kompozitorovog života*
- 1974, 3, 12-25, Rijavec, Andrej, *Stilska orijentacija Primoža Ramovša*
- 1975, 1, 5-11, Detoni, Dubravko, *Pierre Boulez – trijumf na bedemima neobranjivog*
- 1975, 2, 14-20, Turkalj, Neman, *Relacije Milka Klemena*
- 1975, 2, 21-24, Pejović, Roksanda, *Projekcija prošlosti u delima Ljubice Marić*
- 1975, 2, 32-40, Ortakov, Dragoslav, *Neke karakteristike novije stvaralačke faze Tome Proševa*
- 1976, 3, 5-17, Rijavec, Andrej, *Zvučne realizacije Uroša Kreka*
- 1976, 3, 62-103, Ivanović-Milić, Ljiljana, *Poslijeratna horska muzika Vlade Miloševića Povodom 75-godišnjice kompozitorovog rođenja*
- 1977, 1, 49-50, Rijavec, Andrej, *Jubilej Matije Bravničara*
- 1977, 3, 55-57, Marišić, Adela, *Susret sa Vitaldom Lutoslavskim*
- 1977, 4, 62-63, Cvetko, Dragotin, *In Memoriam Matija Bravničar*
- 1978, 2, 53-55, *Umeđucički put Krešimira Fribeca Uz 70-godišnjicu života*
- 1979, 1, 1-16, Blagojević, Melita, *Pitanje muzičkog nacionalizma i delo Ljubice Marić*
- 1979, 2, 31-34, Perićić, Vlastimir, *In Memoriam Petar Ozgijan (1932-1979)*
- 1979, 3, 33-48, Gligo, Nikša, *Razvojni kontinuitet u skladateljskom opusu Branislava Sakača (I deo)*
- 1979, 3, 81-82, Nuć, Rada, *Sećanja na Milana Prebandu*
- 1979, 4, 33-46, Gligo, Nikša, *Razvojni kontinuitet u skladateljskom opusu Branislava Sakača (II deo)*
- 1980, 1, 17-25, Gligo, Nikša, *Razvojni kontinuitet u skladateljskom opusu Branislava Sakača (III deo)*
- 1980, 1, 69-73, Cvetko, Dragotin, *Ličnost Marijana Lipovšeka*
- 1980, 3, 5-7, Prošev, Toma, *Tito u mom stvaralaštву*
- 1980, 3, 15-22, Veber, Zdenka, *Pierre Boulez – nesagleđivost budućnosti glazbe*
- 1980, 3, 61-63, Krpan, Erika, *In Memoriam Tri stvaralačka niza Branislava Sakača*
- 1980, 4, 56-62, Petrušić, Antun, *Boris Papandopulo kao operni kompozitor s posebnom analizom opere "Kentervinski duh"*
- 1981, 2, 62-64, Cvetko, Dragotin, *Novi zvučni svijet Primoža Ramovša*
- 1981, 2, 65-67, Kuret, Primož, *Ličnost Zvonimira Ćiglića*
- 1981, 3, 59-64, Kelemen, Milko, *"Labirinti zvukova" – Skladateljevi pogledi na Novu glazbu*
- 1981, 3, 77-80, Kovač, Marija, *Karakteristike drugog stvaralačkog perioda Vasilija Mokranjca*
- 1981, 4, 63-68, Gagić, Bogdan, *O klavirskom slogu i protjecanju vremena u mojim sonatama*

- 1982, 1, 63-64, Đurić, Hranislav, *In Memoriam Stanislav Preprek*
1982, 4, 53-56, Obradović, Aleksandar, *Osamdeset Logarevih rumenih proleća*
1984, 1, 98-102, Kovač, Marija, *Sinfonijska dramaturgija Vasilija Mokranjca*
1984, 2, 5-9, Radić, Zorana, *Odnos tradicionalnog i savremenog u simfonijama Aleksandra Obradovića*
1984, 3, 53-54, Njikoš, Julije, *Szna Vuksanović – Uz 70. rođendan vojvodanskog dirigenta i kompozitora*
1984, 3, 55-56, Babić, Konstantin, *In Memoriam Milenko Živković*
1984, 3, 57-58, Despić, Dejan, *In Memoriam Marko Tajčević (1900–1984)*
1984, 3, 59-60, Despić, Dejan, *In Memoriam Vasilije Mokranjac (1923–1984)*
1984, 4, 76-90, Čavlović, Ivan, *Vojin Komadić – u povodu trideset godina umjetničkog rada*
1985, 1, 76-80, Radović, Branka, *Predrag Milošević – 80 godina života (1904–1984)*
1985, 1, 89-90, Todorčevska, Jelica, *In Memoriam Kiril Makedonski (1925–1984)*
1985, 1, 91-92, Todorčevska, Jelica, *In Memoriam Taki Hrisik (1920–1984)*
1985, 1, 93-94, Njikoš, Julije, *In Memoriam Stjepan Stepanov*
1985, 2, 22-25, Rijavec, Andrej, *Susret sa Györgyom Ligetijem*
1986, 1, 40-41, Midžić, Seadata, *Ivo Malec – kompozitor. Uz 60. obljetnicu rođenja*
1986, 3/4, 90-97, Vidić, Ljerka, *Intervju sa La Monte Youngom i Marian Zazeela*

Tekstovi posvećeni analizi muzičkih dela:

- 1967, 72, 29-32, Antić, Branka, *Nova jugoslovenska muzika*, Varlag Gerik, Köln 1966
1967, 73/74, 25-26, Autori o svojim delima; Sotir Golabovski: *Andante za kamerni orkestar*; Krešimir Fribec: "Grozdanin kikot" balet
1968, 82, 121-122, Lehmann, Dietrich, *Novo područje opere*
1968, 84, 221-223, Helm, Everett, *Nova Benettova opera "Napoleon dolazi" u Mnichenu*
1968, 85/86, 294-303, Golabovski, Sotir, *Oratorijum Klimentu Vlastimira Nikolovskog*
1968, 85/86, 316-318, Helm, Everett, *Offr-ova premijera u Stuttgartu: Eshil za današnje doba*
1968, 89, 540-544, Kelemen, Milko, *Prazne sobe i uspomene iz detinjstva*
1970, 104/105, 169-176, Glickman, Eugene, *Jedinstvenost i raznovrsnost u Škerlovom koncertu za orkestar*
1971, 111/112, 66-70, Hudovsky, Zoran, *Pisma iz Londona*, Michael Tippett i njegova nova opera *The Knot Garden*
1971, 115/116, 294-304, Kučukalić, Zija, *Branimir Šakač, Omaggio – Canto dalla commedia*
1971, 119/120, 437-438, Kelemen, Milko, *Muzička scena, opera i multi-medija opera*
1973, 1, 26-28, Ortakov, Dragoslav, *Tragika pečalbarstva Trajko Prokopiev: "Razdelba" opera u 4 čina (7 slika)*
1973, 1, 108-109, Moračić, Dragoljub, *Sinfonijski prvenac Redže Milića*
1973, 3, 271-282, Plavša, Dušan, *Novo delo Rudolfa Brucijsa: Metamorfoze B A C H*
1973, 3, 283-287, Detoni, Dubravko, *Paul Pignon: "Hardware Performance"*
1974, 4, 81, Luck, Rudolf, *Veliki uspeh Engelmannove opere u Munsteru*
1975, 2, 63-65, Ukmarić, Vilko, *Pavel Šivic: Cortesov povratak Prvo izvođenje nove slovenačke opere*
1975, 2, 71-73, Stibilj, Milan, *Orkestar podseća na kornjaču*
1978, 1, 37-40, Bingulac, Petar, *Zlatan Vauda i njegovi "Pokošeni osmesi"*
1978, 1, 40-43, Bingulac, Petar, *Koncert za violinu i orkestar Vitomira Trifunovića*

- 1979, 2, 35-38, Kelemen, Milko, *Apocalyptic Vizije prema knjizi nad knjigama Baletna opera od Ferninanda Arrabala (tekst), Milka Kelemena (glazba) i Edmunda Kieselbacha (multimedija-objekti)*
- 1979, 2, 39-40, Parač, Frane, *Vuk Kulenović: "Ikar" – za orkestar Nacrt za analizu*
- 1979, 2, 41-42, Veselinović, Mirjana, *Nokturno za gudče Petra Ozgijana*
- 1979, 4, 47-54, Kotevska, Ana, Lebić, Lojze, "Audiospatial" Vladana Radovanovića – Različiti uglovi posmatranja
- 1979, 4, 55-64, Devčić, Natko, *Frano Parač: "Kompozicija za dva zbora a capella" Nacrt za analizu*
- 1980, 1, 28-41, Hofman, Srđan, *Kompozicioni postupak Gyorgya Ligetiјa u delu "Lontano"*
- 1980, 1, 63-67, Kempf, Davorin, *Analiza klavirske skladbe Stanka Horvata – "Accords"*
- 1980, 2, 60-63, Hofman, Srđan, *Dualizam kao koncepcija u delu "Mirage" – muzika za klavir i orkestar Zorana Erića*
- 1980, 3, 51-55, Turkalj, Nenad, *Apocalyptic Multimedijalna opera balet Milka Kelemena*
- 1980, 4, 56-63, Petrušić, Antun, *Boris Papandopulo kao operni kompozitor s posebnom analizom opere "Kentervinski duh"*
- 1981, 1, 38-44, Kempf, Davorin, *Koncert za klavir (za ljevu ruku) i orkestar Bogdana Gagića*
- 1982, 2, 12-13, Veselinović, Mirjana, *Slojevi jedne poetike; O novim delima Ivane Stefanović Kuda sa pticom na dlani (1980) i Mimicry (1981)*
- 1982, 2, 14-15, Gagić, Bogdan, *Swing low Marka Ružđaka*
- 1982, 4, 50-52, Hofman, Srđan, *Slobodan Atanacković: Akatist*
- 1983, 3, 16-24, Knockaert, Yves, *Analiza Kagedove Anagrame*
- 1983, 4, 31-40, Grupa autora, *Vokalinstra Vladana Radovanovića Autorizovani deo razgovora vodenog 15. septembra 1983. na Trećem programu Radio-Beograda*
- 1984, 1, 35-38, Mrak, Marjana, *Nova slovenačka opera Pavel Šivic: Samorog*
- 1984, 2, 39-45, Radović, Branka, *Muzički rečnik za klavir op. 71 Dejana Despića*
- 1984, 2, 46-49, Premate, Zorica, Zoran Erić: *OFF za kontrabas i dvanaest gudača*
- 1984, 3, 30-33, Blagojević, Melita, *Najnovije delo Ljubice Marić: Rečitativna kantata "Ez tmine pojanje" (1984)*
- 1985, 1, 31-52, Ruben, Radica, *Frano Parač "Sarabanda"*
- 1985, 2, 51-59, Žgavec, Mirjam, *Neki kompoziciono-psihološki aspekti Šivicove opere "Cortesov povratak"*
- 1985, 3/4, 53-65, Winkler, Lučka, *Srebotnjakova "Slovenica"*
- 1986, 1, 17-19, Radović, Branka, *Stanojlo Rajićić – "Bele noći"*
- 1986, 2, 5-10, Veselinović, Mirjana, *Difrakcije... (Skica za muzičku poetiku Berislava Popovića)*

References

- Babić, K., 1957. "Canticum Sacrum" Igora Stravinskog. *Zvuk*, 9-10, 417-418.
- Bingulac, P., 1978. Koncert za violinu i orkestar Vitomira Trifunovića. *Zvuk*, 1, 40-43.
- Blagojević, M., 1979. Pitanje muzičkog nacionalizma i delo Ljubice Marić. *Zvuk*, 1, 1-16.
- Blagojević, M., 1984. Najnovije delo Ljubice Marić: Rečitativna kantata "Iz tmine pojanje". *Zvuk*, 3, 30-33.
- Cipra, M., 1963. Natko Devićić: Ševa kantata na riječi Skendera Kulenovića. *Zvuk*, 57, 198-208.
- Cvetko, D., 1969. Uz stoti broj Zvuka. *Zvuk*, 100, 473-475.
- Detoni, D., 1975. Pierre Boulez – trijumf na bedemima neobranjivog. *Zvuk*, 1, 5-11.
- Dragutinović, B., 1934. "Religiofonija" Josipa Slavenskog. *Zvuk*, 8/9, 323-330.
- Đurić-Klajn, S. ed., 1955-1966. *Zvuk*, 1-66.
- Đurić-Klajn, S., 1955. Ciljevi i zadaci. *Zvuk*, 1, 1-3.
- Đurić-Klajn, S., 1966. Muzička eseistika i publicistika u Srbu.
In: J. Ćirilov, S. Đurić-Klajn and L. Trifunović, eds. *Eseji o umetnosti*. Novi Sad, Beograd: Matica srpska – Srpska književna zadruga. 175-201.
- Đurić-Klajn, S., 1981. Muzička eseistika i publicistika u Srbu.
In: S. Đurić-Klajn, ed. *Akordi prošlosti*. Beograd: Prosveta. 189-209.
- Helm, E., 1968. Orff-ova premijera u Stuttgartu: Eshil za danasne doba. *Zvuk*, 85/86, 316-318.
- Hudovsky, Z., 1971. Pisma iz Londona; Michael Tippett i njegova nova opera The Knot Garden. *Zvuk*, 111/112, 66-70.
- Hofman, S., 1980a. Kompozicioni postupak Gyorgya Ligetija u delu "Lontano". *Zvuk*, 1, 28-41.
- Hofman, S., 1980b. Dualizam kao konceptacija u delu Mirage – muzika za klavir i orkestar Zorana Erića. *Zvuk*, 2, 60-63.
- Hofman, S., 1982. Slobodan Atanacković: Akatist. *Zvuk*, 4, 50-52.
- Hofman, S., Popović, B., Josif, E., Azanjac M. and Bogdanović, K. 1983. Vokalinstra Vladana Radovanovića Autorizovani deo razgovora vodenog 15. septembra 1983. na Trećem programu Radio-Beograda. *Zvuk*, 4, 31-40.

- Jakšić, Đ., 1963. Ratni rekvijem Benjamina Brittena. *Zvuk*, 60, 663-678.
- Kelemen, M., 1971. Mužička scena, opera i multi-media opera. *Zvuk*, 119/120, 437-438.
- Kelemen, M., 1979. Apocalyptic Vizije prema knjizi nad knjigama Baletna opera od Ferninanda Arrabala (tekst), Milka Kelemena (glazba) i Edmunda Kieselbacha (multimedia-objekti). *Zvuk*, 2, 35-38.
- Kotevska, A. and Lebić, L., 1979. "Audiospatial" Vladana Radovanovića – Različiti uglovi posmatranja. *Zvuk*, 4, 47-54.
- Kovač, M., 1984. Simfonijska dramaturgija Vasilija Mokranjca. *Zvuk*, 1, 98-102.
- Kovač, M., 1981. Karakteristike drugog stvaralačkog perioda Vasilija Mokranjca. *Zvuk*, 3, 77-80.
- Kovačević, K., 1977. Zvuk. In: K. Kovačević, ed. *Muzička enciklopedija*. 3. Zagreb: Jugoslovenski leksikografski zavod. 771-772.
- Kovačević, K., 1970. Jugoslovenska mužička revija "Zvuk". In: P. Milošević, ed. *SOKOJ 1950-1970*. Beograd: Udruženje saveza kompozitora Jugoslavije. 119-126.
- Kučukalić, Z. ed., 1967-1986. *Zvuk*, 71-125 (1972), 1-4.
- Kučukalić, Z., 1980. 25 godina Zvuka. *Zvuk*, 4, 4-7.
- Marinković, S., 2007. Muzički časopisi. In: M. Veselinović Hofman, ed. *Istorija srpske muzike*. Beograd: Zavod za udžbenike. 681-684.
- Miletić, M., 1957. Praizvedba opere "Harmonija sveta" Paula Hindemitha. *Zvuk*, 13-14, 158-159.
- Mrak, M., 1984. Nova slovenačka opera Pavel Šivic: Samorog. *Zvuk*, 1, 35-38.
- Ortakov, D., 1973. Tragika pečalbarstva Trajko Prokopiev: "Razdelba" opera u 4 čina (7 slika). *Zvuk*, 1, 26-28.
- Parać, F., 1979. Vuk Kulenović: "Ikar" – za orkestar. Nacrt za analizu. *Zvuk*, 2, 39-40.
- Pejović, R., 1975. Projekcija prošlosti u delima Ljubice Marić. *Zvuk*, 2, 21-24.
- Pejović, P., 1993. Četiri jugoslovenska Zvuka. *Novi Zvuk*, 1, 29-53.
- Pejović, R., 1994. *Kritike, članci i posebne publikacije u srpskoj muzičkoj prošlosti*. Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.

- Pejović, R., 1999. *Muzička publicistika (1918–1941). Pregled novina i izbor naslova kritika i članaka*. Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.
- Pejović, R., 2001. *Srpska muzika 19. veka (Izvođaštvo, Članci i kritike, Muzička pedagogija)*. Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.
- Pejović, R., 2005. *Pisana reč o muzici u Srbiji; Knjige i članci (1945–2003)*. Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.
- Petrović, D., 1988. Muzika u Serbskom narodnom listu Teodora Pavlovića. In: M. Stojanov, ed. *Teodor Pavlović i njegovo doba: zbornik radova sa naučnog skupa održanog u Matici srpskoj 22. i 23. Maja 1986. godine povodom 150-godišnjice pojave Serbskog narodnog lista*. Novi Sad: Matica srpska. 77–92.
- Petrović, D., 1989. O pevanju i pojanju u “Srbsko-dalmatinском magazinu”. In: V. Krestić, ed. *Zbornik o Srbima u Hrvatskoj*. 1. Beograd: SANU, Odbor za istoriju Srba u Hrvatskoj. 199–209.
- Radić, Z., 1984. Odnos tradicionalnog i savremenog u simfonijama Aleksandra Obradovića. *Zvuk*, 2, 5–9.
- Radović, B., 1986. Stanojlo Rajićić – “Bele noći”. *Zvuk*, 1, 17–19.
- Ribnikar, S. ed., 1932–1936. *Zvuk*, 1–12.
- Ribnikar, S., 1932. Uvod. *Zvuk*, 1, 1–3.
- Sedak, E. ed., 1989–1990. *Zvuk*, 1–5.
- Skovran, D., 1963. Ljubav, to je glavna stvar. Muzička komedija-balet Dušana Radića. *Zvuk*, 61, 42–46.
- Stibilj, M., 1975. Orkestar podseća na kornjaču. *Zvuk*, 2, 71–73.
- Turkalj, N., 1980. Apocalyptic Multimedialna opera balet Milka Kelemenca. *Zvuk*, 3, 51–55.
- Ukmar, V., 1975. Pavel Šivic: Cortesov povratak Prvo izvođenje nove slovenačke opere. *Zvuk*, 2, 63–65.
- Vasić, A., 2012. *Srpska muzikologija međuratnog doba u ogledalu muzičke periodike*. Doktorska disertacija. Novi Sad: Akademija umetnosti.
- Vasić, A., 2013a. Materijalisti i idealisti u netraženom dijalogu: časopis “Zvuk” (1932–1936) i muzika Zapadne Evrope. *Muzikologija*, 14, 77–92.
- Vasić, A., 2013b. Marksizam i društvenopolitički angažman u srpskoj muzičkoj periodici između dva svetska rata. *Filozofija i društvo*, 24 (3), 212–235.

- Veber, Z., 1980. Pierre Boulez – nesagledivost budućnosti glazbe. *Zvuk*, 3, 15-22.
- Veselinović, Hofman, M., 1993. Reč urednika. *Novi Zvuk*, 1, 1-3.
- Veselinović-Hofman, M., 2010. Stana Đurić-Klajn i časopis *Zvuk*: programska koncepcija časopisa i nivoi njegove artikulacije u prvom periodu njegovog izlaženja. In: M. Veselinović-Hofman and M. Milin, eds. *Stana Đurić-Klajn i srpska muzikologija. Povodom stogodišnjice rođenja Stane Đurić-Klajn (1908–1986)*. Beograd: Muzikološko društvo Srbije. 107-116.